

Tiskara „Merkantile“ (Jutriša i Sedmak), Zagreb, Illica 35

MONOGRAFIJA
O ZEMUNSKOM
RABINU

JICHAK GUR-ARI

RABI JEHUDA
HAJ ALKALAJ

BIBLIOTEKA „ŽIDOV“

4

ZAGREB 1931

BIBLIOTEKA »ŽIDOV«

MONOGRAFIJA O ZEMUNSKOM RABINU,
PRETEČI CIONIZMA KOJI JE ŽIVIO
U XIX VIJEKU.

JICHAK GUR-ARI:

RABI JEHUDA
HAJ ALKALAJ

ZAGREB 1931

KNJIGA 4 BIBLIOTEKE »ŽIDOV«

Preveo s hebrejskoga
SAMUEL ROMANO

Uredio
DRAGO STEINER

Sva prava pridržana
Copyright by Biblioteka »Židov«

Malo pomalo otkrivaju nam se likovi onih muževa koji su prvi prorekli konac života u tuđini i početak oslobođenja, pojedinih koji su stali da najavljuju zoru, osamljenih i odvažnih muževa koji su utrli nove staze sijajući sjeme budućnosti, i koji su se dovinuli, patničkim životom i svojim žrtvama, do dičnog prava da ih se ubroji među prvoborce.

U ovo malo stranica koje nam je napisao Gur Ari za biblioteku »Lanoar«, vaskrsnula je staro-nova, omiljena ali zaboravljena pojava sefardskog rabina iz malog gradića u Srbiji. [Život mu je počeo i završio u Jerusolimu (neka se sazda i održi!). Još u najranijoj mladosti gledao je viziju novoga Cijona, i do svoje starosti, visoke starosti od osamdeset godina, prijanjaše svakim treptajem duše uz viziju srca svoga. Nekoliko mjeseci iza njegove smrti osnovala se »Petah Tikva«, prva kolonija među naseljima novoga Cijona.

Ove se stranice ne mogu do konca da pročitaju, a da ti se srce ne uzbuđi. Pred devedeset i pet godina (1834 g.) oglasio se prvi puta, osamdeset godina svoga života stajao je i borio se sam u boju što ga je započeo zbog otupjelosti i nerazumijevanja svoje okoline. Najbliži bili su mu najudaljeniji. Oni su bili oni koji su se rugali njegovom neuspjehu i umnažali mu rane. Razočaranja bila su jaka, utjehe jadne — a on je posvetio sav svoj život jednoj jedinjoj i naročitoj misli koja mu ispunjavaše duh. Stajao je poput silne klisure, nepokolebiv u svojoj vjeri. Kada se slikao zajedno sa svojom ženom, pri zadnjem putovanju u zemlju svojih čežnja, sliku je ovio vijenac svjetlosti i mira, vizionarstva i pouzdanja, daleko više nego na Böcklinovoj slici starca i starice u kolibi mira.

Citajući glavu za glavom knjige koja je pred nama, u kojoj je sav predmet dobro sreden i objašnjen pod jednovitom tačkom gledanja, teško i vjerujemo da je još pred kratko vrijeme magla zastirala tu ličnost i taj život. Ipak: razumljiva je

potreba istraživača starih kultura da kopaju duboko pod zemljom. I čim jače prodru u duboke slojeve tim će više starina otkriti i iznaći. Ali, začudo, i u novom pokretu obnove potrebno je da se otkriju crte lica prvoboraca koji su pred pedesetak godina nosili zastavu i javno širili ideju. Stoga smo zaista dužni da prikupimo sve dokaze njihova življenja, njihova rada i sve uspomene, da saznadu i buduća pokoljenja koja će da uživaju blagoslov slobodne domaje, i koja će u miru i bezbrižnosti da pokupe plod naše zemlje, — neka i ona znadu ko su bili prvi glasnici preporoda koji su krolju svog srca udarili temelj cijelom djelu oslobođenja.

Stoga neka je blagoslovljena ova mala knjiga koju je napisao Gur Ari. Doduše, drugi su nam već prije spomenuli i upoznali nas s rabi Jehudom Haj Alkalajem. Naročito je važan rad Bencijona Dinaburga u knjizi »Hašana« (Tel-Aviv, 5683 [1923]) koja u malome mnogo sadrži. Ipak nam je u knjizi Gur Arija koji se mnogo trudio oko nje, po prvi puta prikazan i obuhvaćen njegov život; njegovi nazori i rad, — dana nam je potpuna ličnost.

Velika je zasluga koju je stekao!

Bet-hakerem, 13 u omeru 5689 (1929)

Rabi Binjamin.

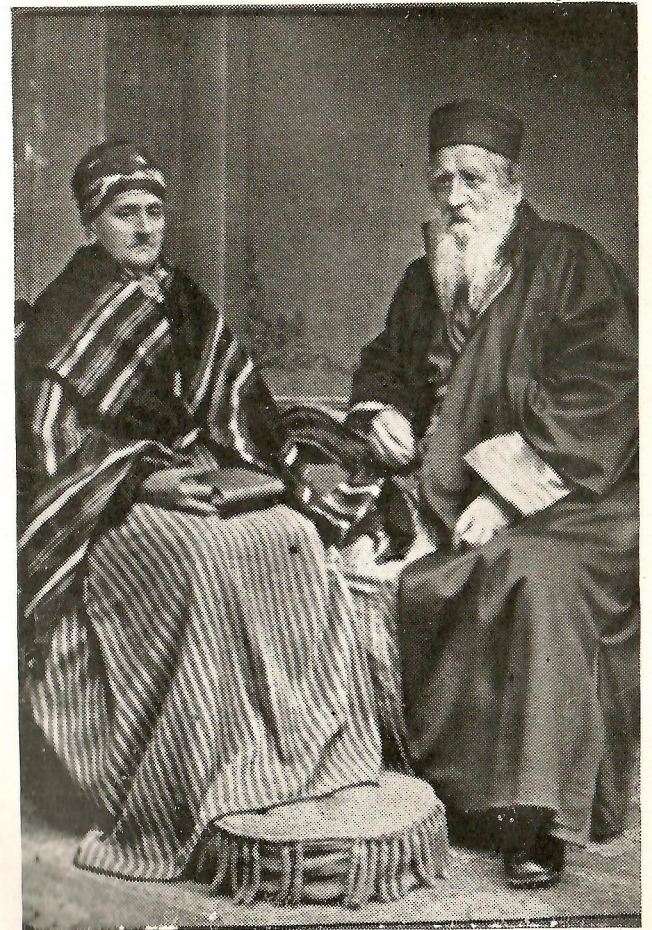
PREDGOVOR

U ovim će ti stranicama, čitaču, biti prikazana ličnost čovjeka koji spada među velikane jevrejstva u doba obnove. Jedan iz »minjana« pobožnih, od deseterice prvih u Jisraelu, koji su tražili put k obnovi i utrljaga. Jedan iz jisraelskog naroda, skladan u duši i u svom moćnom duhu, bez duševne rasparčanosti, bez mnogih komplikacija. Usto je uzoran tip orijentalnog Sefarda. Možda odatle izvire epska mirnoća koja je njim vladala i možda je to tumačenje njegovom ustaljenom duhu koji je ostao snažan usprkos svim razočaranjima. On je možda prvi utro put cionističkoj misli u novom političkom ruhu. Sve mu je to došlo iz nutrine, iz iskonskih vrela Jisraelovih. Iz prošlosti gledao je svojim duhovnim očima budućnost, a govori nam kao dijete sadašnjosti. Čudesan je to čovjek.

A da bude čudo još veće, nestao je na dugo vrijeme s obzorja; samo su ga malobrojni znali, pa i ovi su mu čuli skoro samo ime, a nisu poznavali njega.

Eto tu, na ovim stranicama, učiniće se prvi pokušaj da se ispriča pjesma života tog čudesnog čovjeka; da se ispriča ukratko, u zbijenom obliku, prema granicama ove biblioteke. Opširnije će o tome da slijedi na drugom mjestu.

Vrata su pred nama otvorena. Udimo unutra da pogledamo šarenilost života ovog čovjeka, Haj Alkalaja, da upoznamo njegove osjećaje i da zavirimo u sklop njegovih misli.

Rabi J. H. Alkalaj sa svojom ženom Esterom.

JEHUDA HAJ ALKALAJ

Prva glava

POČETAK

5558—5583 (1798—1823)

Porodično ime »Alkalaj« poznato nam je iz drugog stoljeća u šestom tisućljeću po našem brojanju. Porodica potječe od španskih izagnanika. Više se članova porodice istakoše kao rabini; njihove su knjige poznate u rabinskom svijetu. Bilo je među njima i takvih koji su pisali ili prevodili zbirke pjesama i bavili se gramatikom.

Rabi Jehuda ben Šelomo Haj Alkalaj rođen je u godini 5558 (1798) u Sarajevu, glavnom gradu Bosne. Ali još kao dijete odvedoše ga u Jerusolim. U ono je vrijeme jevrejska općina u Jerusolimu bila malena; Jerusolim se tada još nalazio unutar zidina staroga grada. Turski su činovnici teško prignjetavali Jevreje. Pored svega toga novi su vjetrovi stali već da provejavaju. Pokraj sefardskog jišuva* koji je već prije bio u zemlji, nastajao je i aškenaski jišuv. Nekoliko je decenija već prošlo od useljenja hasida, 5537 g. (1777), koje je proizvelo novo previranje. Iza hasida počeli su i njihovi protivnici »ha-perušim«** da se jače useljuju u zemlju, i nastaniše se poglavito u

* hebr. — jišuv — jevrejska zajednica u Palestini.

** hebr. — hist. — članovi sekte za vrijeme drugoga hrama, ovdje — pristaše rabinske nauke koji se posvetiše zaštiti nauke (tore).

Jerusalimu. Sve su te činjenice uticale i na Sefarde i izazvaše, bez sumnje, snažan odjek u njihovim osjećajnim srcima.

Ne znamo mnogo o prvim godinama rabi Jehude Haj Alkalaja. Zna se tek toliko da je odgojen u više škola koje su postojale među Sefardima, da je učio u slavnoj »ješivi hahama« i bio učenik njenih velikih rabina. Ali znamo da je i duboko razmišljao o tajnim naukama i sjedio do nogu kabalističkih mudraca koji su već mnogo godina zauzimali važno mjesto u duhovnom životu Jerusolima. Oni su bili puni čežnje za oslobođenjem i preporodom. Uvijek je postojala — kao što lijepo primjećuje jedan od naših mudraca — nutarnja veza između ljudi tajne »mračnjaka«... i onih što ubrzavaju konac, »odvažnika«. I doista nam je lako da pretstavimo sebi u mašti lijepog i visokog mladića kako se povlači u osamu, u jedan od skrivenih kuteva u starom gradu Jerusolima. Ostaje sam sa sobom, upija u se duševnu baštinu svog naroda, procućuje narodnu bol, gleda ruševine zemlje i glavnoga grada, sluša jecaj naroda kada ustaje da moli ponosne tužaljke, i valja se u prašini i pepelu zbog propasti naroda i zemlje, osjećajući svom dubinom svoje duše tugu »šehine u galutu«. Katkad izbije poput plamena želja za oslobođenjem, a s vremena na vrijeme pjeva narod:

*Otresi se praha, ustani,
ovjenčaj se sjajem — narode!
Po betlehenskom ben-Jišaju
približi duši mi spas!*

Triput se na dan moli narod: »Neka oči naše gledaju kako ćeš se vratiti u Cijon u milosti!« Ni kod jednog jela ne zaboravlja on izgradnju Jerusolima, dvaput godišnje veli: »Na godinu u Jerusalimu!« A taj Jerusolim koji je bio radost cijele zemlje, još je uvijek razrušen, osramoćen i stoji pust. Pa i ako se pojave mesije, oni su lažni; svršetak njihov dokazuje pogrešku u računu. »A ti, Bože, dokle ćeš?« Zar doista nema izlaza?

Namiče se misao da su mladića, obdarena zdravim umom i osjećajnim srcem, zaokupljale ove i slične misli. U dvadeset i petoj godini ponuđena mu je čast »hahama« zemunske općine. Tako je nježni mladi naučenjak bio naoko otrgnut od svojih životnih snova. Bila je velika promjena i u okolini. Namjesto golih, osamljenih bregova koji ovjenčavaju Jerusolim, okružuju Zemun rijeke Dunav i Sava. Sam Zemun nije daleko od glavnog grada Beograda, utočišta prevratnih misli i težnja za slobodom. Doduše, mreža je Turske bila još uvijek razapeta, ali ideja oslobođenja već se rodila.

I dok je rabi Alkalaj vršio tešku dužnost u općini koja ga je izabrala, obužeše ga zvuci njegova doba i njegova strujanja.

Druga glava

NJEGOVO VRIJEME

Svijetlo i sjena naizmjenice se pojavljuju. Francuska je revolucija oduševila ljude. Svagdje je započela borba za oslobođenje. Među borcima za slobodu nalaze se i balkanski narodi. Oni teže da zbacе sa sebe turski jaram. Prvi su bili Grci. Cijela je kulturna Evropa klinktala obnovi stare Helade.

Ovaj pokret duboko se doima starine Jisraela. Pomutio se duboki san u koji se, kroz dugi period, uljuljalo jevrejsko rasulo. Novi duh provejava odasvuda. Učenjaci i pjesnici izražavaju u pjesmi, pismu i člancima jaku čežnju za svijetlom prošlošću, i snažno nastoje za preporodom u budućnosti. Na zapadu Evrope nastaju središta za kulturno stvaranje. Postojala je težnja da se istraži narodna prošlost i upozna tok njenih događaja. Prevladava spoznaja da je naša nauka nauka života, nauka čovječanstva. Osjetila se potreba da se upozna jevrejstvo. Snažno i ponosno odjeknuo je zahtjev za ravnopravnošću.

Ipak se događa da se i sjene uspinju i dižu, da se pojavljuju i zamračuju dragocjeno svijetlo. Na žigu su onoga vremena s jedne strane sloboda, a s druge patnje Jisraela. Nastaju progoni protiv Jevreja u različitim državama. U većini njih prignjetavaju ih s porezima, izdavaju se uvredljive odredbe i toliko strogih zakona, da se ne mogu da nabroje. Naročito je loše stanje u zemlji gdje je živio rabi Alkalaj. Na selima je stanovanje onemogućeno, a u gradovima dijelom dopušteno a negdje zabranjeno. Progoni se češće ponavljaju. U drugim je državama stanje još teže.

Evo i drugog pokušaja: kao plodovi asimilacije javlja se licemjerstvo. Iz početka se s vrlo visokim poštovanjem govorilo o »reformama« na religiji. Reforme nepotrebnih forma, ali ne temelja. Samo se od reforama religije prešlo na mijenjanje religije. U taboru zavlada pošast pokrštavanja. Pa i kod »reforma« prešlo se već na temelje: istiranje svake narodne osebitosti, da nestane svaki trag i sjećanje na Cijon i Jerusolim iz Jisraelove duše, one koja se zaklela iz dubine svoje vječnom zakletvom generacija:

»Ako te zaboravim, Jerusolime — usahla mi desnica!«

Vijest koja je do u osnove prodrimala jevrejski svijet bila je krvna osvada u Damasku.

Bilo je to godine 5600 (1840). U Damasku su iščezli jedan katolički kaluđer i njegov sluga. Odmah optužiše Jevreje da su oni, zbog krvi za potrebe Pesaha, ubili iščezla lica. Deset je općinskih predstavnika zatvoreno i mučeno u strašnim mukama. Neki od njih podlegoše teškom mučenju, a druge su zločinačkom rukom prisilili da »priznaju« zločin čije značenje nisu poznavali.

Cijelo se jevrejstvo strese kad začu taj krik. Jauci zatočenika parali su srca i grudi Jevreja u svim krajevima rasula. Svi su osjećali opasni udarac koji je zadesio žrtve Damaska. Osjećaj se narodnog jedinstva probudi (pa i mladi Ferdinand Lasalle bilježi tada u svom dnevniku prikrivene riječi o događaju). Jevrej-

ski se velikani sastadoše da se po savjetuju, a sir Moše Montefiore stade na čelo pokretača.

Ova osvada prodrma duboko savjest naroda. Jedna ideja rađa drugu. Nacionalne misli uzbudiše srca. Iz dubina probi se i izdiže san vjekova, san o Kraljevstvu.

Treća glava

GODINE KRISTALIZOVANJA

5583—5600 (1823—1840)

Godinama je rabi Alkalaj mnogo razmišljao o sudbini jevrejskog naroda. Gledao je nevolje svoga naroda, i izbliza promatrao nastojanja oko oslobođenja drugih nacija. Dao se na istraživanje i ispitivanje mogućnosti da se nađe također rješenje nacionalnom pitanju jevrejskog naroda.

U onim danima piše:

»Oni što vele da se o toj stvari ne treba da govori ni dobro ni zlo — lažu. To je uobičajena ljudska navika. Velike i svete općine u Jisraelu spaljene su vatrom, sve kuće pravednika razrušene — i niko ne obraća tome pažnju. Što znači ta šutnja?«

Vele mu: sudbina je to, sudbina galuta. Mora da se primi osuda. I naši su očevi pružali vrat da ih kolju. Ali, on osjeća da su se vremena promijenila, a prema tome su i metode druge. Mora da se otrese prah što je nastao iz nemarnosti. Treba se posvetiti radu za zajednicu isto tako kao što se čovjek zanima privatnim stvarima. Ta kako su snažne riječi proroka Hagaja: »Moja je kuća razorena — a vi trčite svaki u svoju kuću.« Ako se narod ujedini za jedan cilj, onda će mu Bog priteći u pomoć i postignuće postavljeni cilj.

I tako postaje pred njim jasan put kojim jevrejski narod ima da ide. Već u godini 5594 (1834) počine da širi svoje misli u narod. U ovoj godini — godina *ה' צבאנות בלך* prema »malom brojanju« — izlazi

njegova prva knjiga: »Šema Jisrael« (»Čuj Jisraelu«). U njoj javlja se misao naseljavanja Erec Jisraela kao »početak oslobođenja«, kao koraćanje kralja Mašijaha. Od prvoga se časa objavljuje jaki narodno politički program. Ali još ne razlaže narodnu ideju u tančine.

Pretpostavlja da će hahami u Jerusolimu, poznavajući ih još iz djetinjstva, biti prvi kod djela preporoda, i on se na njih obraća jakim proglasom: »I stoga zaklinjem vas, kćeri jerusolimske, krvlju onih koji su ubijani 1780 godina radi posvete Njegova Imena, otkad je razoren hram našega Gospoda do dana današnjega, i krvlju njegovih pobožnika koja je tekla kao voda u okolini Jerusolima, ne zanemarujte tu stvar. Jer nije to malenkost za vas, nego treba da polazete važnost i poradite na ovim mojim riječima dok se istina Tore ne ostvari. Oni su je iskoristili više nego svi mudraci Jisraela, jer su oni mudraci Tore, a mi i nemamo druge nauke do Tore Erec Jisraela. Voljan sam da još govorim pred Gospodom o našem oslobođenju i spasu naše duše. Cijonu za ljubav neću šutjeti i za volju Jerusolima neću se smiriti dok, poput svijetla, neće da zasja njegova pravda i spas.«

Godine 5600 (1840), događaj ga je u Damasku ponukao da posvema odbaci šutnju. Ne može da se umiri. U spasu mučenika Damaska gleda on »utjehu Zemlje i oslobođenje Jisraela«. Ta, može li da se pređe preko tog događaja na dnevni red, a da se iz njega ne povuku *pravi zaključci*? Piše brošuru »*Minhat Jehuda*« (»*Dar Jehude*«), u čast velikanima Montefiorea i Crémieux-a. »Bogataš rabi Hajim Gabriel Hakohen iz Beča« izdaje knjigu na svoj račun.

U tim su danima njegovi osjećaji veoma jaki i on piše: »Meni, robu, srce gori, jer sam vidio da je sotona Armilus uspio da vas uništi dugotrajnošću galuta, i bacio je na nas veliku nevolju umjesto oslobođenja. U svojoj uzrujanosti progutaće me vatra. Jer kako da mirno gledam propadanje naše domovine.

naše nauke, naše vjere i zemlje, baštine otaca. Onima gore i onima dolje kliknuh: »Slavite Boga, Gospoda vašeg, dok nije sve uništio! Ne odgovori mi ničiji glas, ne saslušaj me niko.

Sâm sam u svojoj bijedi ispisao dvanaest araka papira i dokazao da:

OSLOBODITI ZNAČI NASELITI ZEMlju.

U četiri sam navrata zaklinjao slavno veliko sudište, ne da primi moje mišljenje, nego da pretrese ove moje riječi i da ih objavi. Neka mi saopći da li smatra da je istinita moja nauka. Do današnjega mi dana nije ništa odvrtilo, ni dobro ni zlo. A ja sam oslabio i propao od boli i brige. U meni sve uskipi, kad se sjetim velikih pogrešaka koje su učinili ljudi što se nameću u voćstvo. Veliko se sudište oglušilo, a moj je bol velik.«

Udarac je velik, ali on ne klone duhom. Govori uzvišeno i otvoreno. »Godina oslobođenja jest godina 5600 (1840), jer će u njoj da započne veliki preporod. U njoj će se ostvariti najviša zapovijed: desetina (maaser). Cijon će se osloboditi pravdom, a njegovi sinovi darivanjem (u korist naseljavanja Erec Jisraela).«

Na brošuru »Minhat Jehuda« dobiva pismeno priznanje i iskazuje mu počast Moše Montefiore: znak i dokaz da su njegova naziranja tačna i da su prijemljiva za srce jevrejskih velikana. Pa koje su njegove ideje?

Četvrta glava

NJEGOVE IDEJE

Cilj mu je bio jasan: potpuno oslobođenje jevrejskog naroda u njegovoj historijskoj domovini. Potpuni preporod u svakom smislu: politički, vjerski, ekonomski, moralni, jezični. Ali, kako se može da postigne taj cilj? Koji je tačan program oslobođenja?

Jedno je jasno: nema oslobođenja bez volje za oslobođenjem, bez predanosti cjelini, bez odluke za promjenu vrednota i promjenu života. Pa i ekonomski faktor dolazi u obzir. O svim tim stvarima govori, i opetovano govori rabi Jehuda Alkalaj u svojim knjigama i brošurama.

On obrazlaže, »jer je oslobođenje opšta stvar koja se tiče cijelog Jisraela, sve je u stvari preporoda izrečeno pod vidom jevrejstva kao cjeline.« Ove riječi aludiraju na buđenje i jačanje nacionalnog osjećaja te povezanosti s narodom kao cjelinom. To su pretpostavke da se postigne cilj. Onu izreku: »Nema više nade ni mogućnosti da se čeka (na dolazak Mašijaha), nego stvar zavisi samo od općeg povratka Jevreja u zemlju otaca,« razumljivo, ne da budu Jevreji kao i svi narodi, ne zato da bi se samo dodao još jedan mali narod broju naroda koji žive na svojoj grudi, nego zato »da prime Njegovo božanstvo i jaram Njegova kraljevstva.« To znači: da ispuni uzvišenu zadaću jevrejskog naroda, »a opći povratak, to su propovijedali svi proroci«, jer se »Sveti, blagoslovljen On, naziva kraljem samo u Erec Jisraelu,« a »ko stanuje izvan Zemlje taj je kao onaj što nema Boga.« Pa iako je osjećaj povratka u korijenu svom moralna, idealistički-pionirska stvar, taj se osjećaj ipak motiviše ekonomskim faktorom. »Jisrael se vraća samo radi nevolje i beskućništva, i stoga što nema hljeba.« Duševna čežnja za potpunim, slobodnim nutarnjim životom, pritisak neprijatelja izvana, ujedinjeni s ekonomskom nevoljom, ojačavaju misao povratka, i daju snage Jevrejima za naročita djela.

Ali se sve to ne svršava samo od sebe. Potrebna je široka propaganda. Potrebno je da pođu ljudi »nadareni odličnim duhom u narod, i da prošire misao oslobođenja. I svi intelektualci dužni su da rade na izgradnji Jerusolima. Da oduševе Jisrael za opći povratak u zemlju — baštinu otaca.« Jer »će povratak u zemlju da nam oprosti sve grijehove,« štaviše,

»opći je povratak poziv da se svi Jevreji osposobe za život na drugom svijetu.«

Volja za oslobođenjem i želja da se ovo postigne prirodnim putem, vraćanjem Jevreja u vlastitu zemlju, to je, dakle, preduvjet oslobođenju. Razlog neuspjehu različitih mesija koji su se do sada pojavljivali jest u tome što su tražili oslobođenje natprirodnim silama, u naglom prevratu, u mistici. To je protiv volje Boga, stvoritelja prirode. »Sve nevolje koje su snašle javne radnike za oslobođenje, desile su se, jer su se ovi nadali oslobođenju od natprirodnih sila i mistike.« »Čudo koje je izvan granica prirode jest nedostatak,« jer čudotvorac »nije zaslužio da utiče Bog na njega prirodnim putem« i jer »je kod njega poremećen iskonski poredak prirode.« Na pr. o proroku Eliši koji je oživio sina Šunamite, piše »nagnuo se nad njega«, a rabi David Kimhi je to protumačio: ugrijao ga prirodnom toplotom. Noah se spasio prirodnim načinom. Samo ljudi zamišljaju sebi da »će doći čovjek s neba u vatrenim kolima i s vatrenim konjima da spasi izagnanike Jisraelove«; ali »ovo je krivo mišljenje, kao što je poznato, bilo kamen spoticanja za Jevreje«. Iz toga proizlazi »da moramo poći zemaljskim putem. Tora nalaže da čovjek izvrši sve što može prirodnim putem — a šta priroda ne uzmogne, to će da dovrši čudo.« Stoga će i buduće oslobođenje biti prirodno »i neće doći spasitelj da nas sakupi,« nego će to da učini narodna volja za povratkom i oslobođenjem.

Volja za oslobođenjem stvoriće narodno jedinstvo. »Ova stvar ne ovisi o tjelesnom zblizavanju, nego o srodnosti srdaca, o tome da li su naša srca upravljena k općoj želji koja se nas sviju zajedno tiče«; »Erec Jisrael i galut ujediniće se u jednu zajednicu, a Tora i slava stanovaće na jednom mjestu.«

Na stupovima jedinstva podignuće se nacionalna organizacija. Ona je »tajna budućeg oslobođenja«. Rečenica »Čuj Jisraelu, Adonaj je naš Bog, Adonaj je jedan« nagovještava organizaciju. Jer, »čuj« to je izraz za sakupljanje, a »početak je oslobo-

đenja »čuj Jisraelu«, da se sakupi Jisrael u cilju organizovanja u jednu zajednicu.« To će biti neka vrsta narodnog kongresa. I »ova će skupština imati zadaću da se brine o općem povratku u zemlju, baštinu otaca, i da ga nadzire.« U skupštinu će doći delegati i izabraće radni odbor, »a ova će skupština biti skupština jevrejskih velikana iz Evrope.« »Izbor-na će skupština da izabere starješine-nadglednike koji će nadzirati društvene ustanove, da bi ove donijele koristi i uklonila se šteta.« Na čelu će biti ili »veliko sudište (»bet-din hagadol«) u Jerusolimu, jer se oslobođenje Jisraela povjerava velikom sudištu«, ili vođa i pretsjednik. »Zvaće ga Mašijah ben Josef, jer će biti izabran i pomazan za vođu po izornoj skupštini.« Razumljivo je da se mora slušati glas »starješina-nadglednika«, jer su oni vođe organizacije. »Ko govori protiv njih smatraće se buntovnikom, iako se čudom utvrdilo da je on u pravu.« »Zadaća je pretsjednika da bdi je nad srećom Jisraela, da bi ovaj njegovim radom postigao slobodu i mir u svim zemljama u kojima stanuje.«

Prema tome: volja dovodi do jedinstva, jedinstvo do organizacije, organizacija izabire sebi vođe i pretsjednike, a ovi se bave radom oko samog oslobođenja.

Početak je njihovog rada — diplomacija. Moć je još uvijek u rukama drugih naroda i njihovih država, a mi smo ovisni o njihovoj pomoći. Mi, dakle, molimo Gospoda da »skloni srcâ kraljeva i knezova da nam se smiluju, u našem rasulu u kojem se, na sve četiri strane svijeta, nalazimo već osamnaest stotina godina«. Nema ničega što se ne bi moglo da ostvari. Sedamdeset godina prije Bazela, devedeset godina prije Balfourove deklaracije, nada se on uspjehu diplomacije. Mi ćemo tražiti naša prava i »podnijemo naše zahtjeve pred zemaljske kraljeve.« »Prema duhu ovoga vremena, evropski su kraljevi pristupačniji od onih na Istoku; od njih ćemo najprije dobiti dopuštenje.« Treba samo naći zgodnih ljudi

za diplomatsku zadaću, a takvih ima u Jisraelu. To su naša braća na zapadu »koja stanuju u slobodnim zemljama.« »Kome pripada sva čast Jisraelova, ako ne našim moćnim velikanima koji imaju pristupa i u kraljevske palate. Preko njih treba da se obratimo uzvišenom prijestolju našega gospodara, sultana, s molbom da nam vrati, na kojigod način, baštinu otaca za određenu svotu godišnje. Naš će gospodar biti zadovoljan da ima jednu pokrajinu vjernih podanika koji su mudar i razuman narod.« Diplomatski rad neće biti pretežak, jer će naša zemlja biti »zemlja slobode: svim će se stanovnicima dati sloboda bez razlike na vjeru,« kao što je napisano: »Svi će narodi slijediti svog Boga, a mi ćemo slijediti našega u vječnost.« Naročito se nada pomoći Engleske. »Bog će dati da iz kraljevine Engleske dođe pravednost i slava njegovom narodu.« Dalje: »Sveti — slavljen budi On — obznanio je čitavom svijetu, a naročito Britaniji da rekne kćeri cionskoj: evo ti spas dolazi, a jedini su spas mesijanski dani. Kraljevina će Britanija među svim kraljevinama biti prva koja će nad nama bdjeti budnim okom, a iza nje po redu biće kraljevina Francuska.« Britanija i Francuska zajedno imaju »zadaću da nam osiguraju uslove života.« Možda ćeš pomisliti da se time samo nešto zagovara, da to nije put k oslobođenju. Ali nije tako. Sveti — slavljen budi On — obećao je Zemlju praocima naroda. »Pogledajte vašeg praoca Abrahama kako moljaka stanovnike zemlje da, za skupi novac, zamole Efrona ben Cohara da mu proda pećinu Mahpelu; to je učinio da pouči svoje potomke da i oni zamole zemaljske kraljeve neka nagovore našega gospodara, sultana, da nam vrati zemlju, baštinu otaca, za novac koji nam budu odredili.« I čim će se dobiti dopuštenje »da možemo slobodno da se vratimo u našu zemlju, baštinu otaca« — tada tek započće prave ekonomske poteškoće. Alkalaju je jasno da će biti na pretek useljenika, jer svakome koji ima srce, žudi duša za svetom zemljom, a i prirodno je da svaki čovjek teži za zemljom svojih otaca.« Isto tako

mu je jasno da će prvi useljenici »biti siromašni narod.« I »to je nevolja, zbog naših mnogih grijeha, što u Erec Jisraelu nema mogućnosti za prehranu, a prehrana je moćni zahtjev...« »Ako nema prehrane nema ni oslobođenja.« Mora se, dakle, pokrenuti »srce naše jevrejske braće da stvore jišuv (naselje) u Erec Jisraelu, da bi se mogli tu ljudi da prehranjuju.« Alkalaj predlaže različite puteve »da se stvori jišuv.«

Prije svega ističe narodne fondove: Keren kajemet koji skuplja prigodne darove za otkup zemljišta. On naziva taj fond »cedaka klalit« (opće darivanje); jer najveće je dobročinstvo što možeš da učiniš čovjeku, ako ga pomogneš i učiniš nezavisnim od ljudi. Ovo dobročinstvo »pospješuje oslobođenje.« Ono samo po sebi nije oslobođenje, ali ono otkupljuje grudu naših otaca. »Sva zemlja mora da pređe u naše ruke novčanim otkupljivanjem.« Općim darivanjem treba da se otkupi Jerusolim; a otkup znači oslobođenje i oslobođenje otkup. Kao što se u Svetom pismu veli: »Ako osiromaši tvoj brat i proda svoj posjed, neka dođe osloboditelj koji mu je najbliži i otkupi ono što je njegov brat prodao. I u cijeloj po vama zaposjednutoj zemlji oslobađajte grudu.«

Ali sam otkup zemljišta ne dostaje. Potrebna su golemo sredstva da se useljenici prehrane dok im zemlja ne rodi hljebom; isto su tako potrebna sredstva da se održe javne institucije jišuva. Za ovo je potreban drugi fond koji je sagrađen na bazi desetina: Keren ha jesod. Podloga za traženje desetina od svakog pojedinca jest: »Pravom će se Cijon da oslobodi, znači, pravom kraljevstva kao što je rečeno u knjizi Šmuel.« Isto su rekli i naši mudraci, pokoj im duši, »zaslugom davanja desetina spasiće se Jisrael.« Desetina je dužnost cijele zajednice. »Sve sinagoge i sva udruženja, po svim gradovima, preuzeće dužnost da odijele desetinu od svih općinskih prihoda kao stalni prilog za naseljavanje zemlje.«

On hoće, dakle, da mobilize sav narodni kapital u korist »izgradnje jišuva.« Ali on zna da narodni

kapital sam nije dovoljan; zato on traži i saradnju privatnog kapitala. U tu svrhu zahtijeva osnivanje velikog društva za narodni zajam na osnovu udjela i obligacija: »Najveći dio trgovine vrijednosnim papirima u jevrejskim je rukama; Jevreji su oni koji će jamčiti za papire Erec Jisraela.« Tu opet imaju naročitu zadaću bogataši u narodu. »Svi će jevrejski bogataši da pošalju jednog od svojih sinova (ili slugu) u Erec Jisrael da, tamo, radi ili trguje i tako proširi očevo ime u Erec Jisraelu. Za njim će doći drugi Jevreji, svaki sa svojim zanatom koji je vršio izvan zemlje, i doći će da se stavi pod okrilje zemlje. A iza svega toga, spozna je on, jevrejski narod ima još jednu osobitu zadaću, a ta je da pomaže naučenjake. U tu svrhu određuje on pola šekela (mahacit haškel). Šekel je uopće »znak jedinstva.« »Bog je htio i odredio da svi Jevreji budu jednaki s obzirom na plaćanje šekela: bogataš neka ne da više niti siromah manje.« »Po vrijednosti svojih slova šekel (שקל) važi koliko i duša (נפש) tj. 430.« Svaki će dati pola šekela za spas svoje duše kao da ima samo pola duše, a zajedno sa svojim bližnjim nadopuniće je na jednu cijelu dušu. Zato treba da ljubi svakoga Jisraelca kao svoju dušu.« »Neka uzmu novčanu otkupninu i dadnu je kao potporu za održavanje nauke u našem svetom gradu.« Ali on je uvjeren da će jišuv u Erec Jisraelu izdržavati svoje naučenjake, čim sam ojača. »Zemljoradnici i vinogradari, trgovci i zanatlije, oni će podpirati naučenjake i podmirivati sve njihove potrebe.«

Na ovim temeljima gradi on jišuv koji će se po najprije da bavi zemljoradnjom. »Kada će Jevreji početi da obrađuju grudu s koje su bili otrgnuti, započće oslobođenje.« »Kada će osnivati naselja za obrađivanje zemlje, doći će kraj prognaništva.« »Iako ne poznajemo zemljoradnju, useljenici će ipak da nauče svoju djecu da obrađuju zemlju, i za kratko ćemo vrijeme i mi imati vinogradare i zemljoradnike kao i ostali narodi na zemlji.« Ispočetka će, doduše, dovoditi specijaliste iz Evrope koji »se razumiju dobro

u zemljoradnju.« Iza njih će doći zanatlije i trgovci da nasele zemlju.« »Rad neće mirovati da bi i siromašni imali zarade pri djelu izgradnje.«

Izvođenje svih ovih stvari staviće se u dužnost pretsjedniku koji mora »da se brine i da nadzire svoju braću koja dolaze iz galuta, da im nađe posla i zarade kojim će se moći prehraniti.« To neće biti jako teško, jer »naša Sveta zemlja ima tu prednost da je trgovačka zemlja; na obali Sredozemnog Mora ona je oduvijek bila trgovac narodâ.« Radnici »će dobiti lijepu nagradu za svoj trud, jer je Erec Jisrael plodna zemlja.« Stoga će u njoj, u isto vrijeme, cvjetati zemljoradnja, industrija i trgovina »i biće Erec Jisrael bogat narodom, knez među trgovačkim državama, i svaki će da nađe svoj hljeb u obilju, a ne oskudno, u miru, a ne u nevolji.« Izuzev naučenjake, jevrejski će se narod baviti »radom i zanatima.«

Oni će također da uče i jezike drugih naroda, samo što će hebrejski jezik biti glavni i učiniće ga jezikom govora; jer mi moramo da učinimo jedan jezik u svetoj zemlji jezikom saobraćaja. I pravo je da damo prednost našem svetom jeziku — zato je zadaća jevrejskih učitelja da govore s djecom Ješurunu u svetom jeziku.« Jer »on je čast, svjetlost i sjaj Tore«, i »sramota je za nas da ostavimo sveti jezik i da se zadovoljimo stranim i tuđim.« Uistinu, »cijelom je Jisraelu zapovjedbena da nauči svoju djecu govoriti hebrejski.« To je stvarno moguće, jer, hvala Bogu, ima danas vrijednih, pametnih i razumnih učitelja koji imaju snage da podignu stijen našeg jezika i da ga visoko drže, i našu djecu da na njega priviknu.« Hebrejske novine služe također »u korist širenja hebrejskog jezika.«

Vrijednost je hebrejskog jezika velika, jer on jača jedinstvo Jisraela koje je polazna tačka svakog rada za oslobođenje. Ideja će jedinstva da ujedini različite općine u svim stvarima koje se tiču vjere. »I daću im jedno srce i jedan način kako da me poštuju, i neće biti naša nauka i naša služba Božja po

sefardskom, aškenaskom, poljskom, francuskom i talijanskom ritusu ili sličnim, nego po ritusu Jisraela — jedna Tora i jedan zakon.« »Naši učitelji, blagoslovljen im pomen, sastavili su nam osamnaest blagoslova (šmone esre berahot) koji su jednaki i važe za cijeli Jisrael, ali za vrijeme dugoga galuta nastale su promjene u ritusu kao što su se promijenila i različita obitavališta naša.« To je ljaga galuta na nama, ali Erec Jisrael će da ujedini i poveže »i neće se više spominjati: Sefardi, Aškenazi i slični, nego će se nazivati Jisrael, da bi živjeli u ljubavi i bratstvu po pravilu zajednice.« O svim će se ovim stvarima brinuti narodne vođe, »oni će nas izjednačiti u pismu i jeziku, po nauci i ritusu.« »Onda će biti ritus Jisraela, jedna Tora i jedan zakon.«

*

Kada pročitamo politički program rabi Alkalaja, ne znamo čemu da se više čudimo: da li tome što mu je bilo dano da bude prvi koji je ocrtao našem narodu politički program, još prije devedeset godina, ili da se čudimo pokoljenjima koja su za njim došla i koja su zaboravila njegovu nauku tako da ju je trebalo ponovo otkriti. Ove je svoje misli propagirao danju i noću, u mnogim propagandnim govorima, u razgovorima i diskusijama, u knjigama i u novinama: »Hamaqid«, »Halevanon« i drugima. U njima je i samom sebi obrazložio pojedinosti svog političkog programa jasno, u potpunom, opsežnom i dotjeranom obliku.

Peta glava

PUTOVANJA

5604—5620 (1844—1860)

Dok je još nastojao da rastumači samom sebi put k oslobođenju svog naroda, susretne se s pojavom na koju nije mislio niti je očekivao: s asimilacijom, s voljom da se jevrejstvo, kao narod za sebe, odrekne

opstanka među narodima, s težnjom da se iz jevrejstva izbriše nacionalna i da se zadovolji samo vjerskom stranom. Čak i u vjerskom pogledu pokazalo se nastojanje da se sve smanji i suzi, da se odrekne svega što je iskonski jevrejsko, i da se što više izjednači crkvama hrišćanskih naroda.

U godini 5604 (1844) poprimile su ove težnje opće određeni oblik. Te su se godine sastali u Braunschweigu mnogi njemački rabini da se posavjetuju i odluče o vjerskim reformama. Ispostavilo se da su i ovi ljudi tražili izlaz iz teškoga položaja u kom se našao jevrejski narod u posljednjim periodima. Ali koje li razlike u namjeri! Dok je rabi Alkalaj vidio izlaz u povratku Jevreja svojim izvorima, u svoju domovinu, da se preporodi i postane slobodan narod kao i svi ostali narodi na zemlji, dotle su rabini-reformatori smatrali da su našli lijek u napuštanju narodnog bivanja, istirući iz naših molitvenika svaku uspomenu na Cijon i Jerusolim, uklanjajući svaku pomen na Davidovo kraljevstvo i odričući se nade u povratak izagnanika. Od takvih se reforama nadahu spasu Jisraela!

Lako se može pojmiti žalost i bol koje mu je ta pojava zadala. On nije bio čovjek koji je mogao da gleda laž i da šuti. Velikom gorčinom govori on o ovim »zlim stvarima«, o onima što vele da smo se sami osudili, da su »praoci naši baštinili laž i da Jevreji nemaju mašijaha; a oslobođenje znači da i mi postanemo kao drugi narodi.« To su oni »koji se usudiše zahtijevati da se odreknemo subote i obrezivanja, simbola Jisraelovih,« i koji su se usudili da mijenjaju »Toru, vjeru, zapovijedi i molitve.«

Ali kada je promotrio tok misli ovih reformatora koji su prešli »od reforme švijeta na reformu Tore,« vidio je u njemu plod narodnog očajja, »plod očajavanja u oslobođenje koje su pravednici nehotice zapriječili.« On zna da je prošlo vrijeme da se lijeno i skrštenih ruku čeka; jer baš ono pokoljenje tražilo je da se stvarno jača narodna nada, a ne samo riječima.

I tako izda god 5608 (1848) »K o l k o r e« (»Proglas«) o istinskom oslobođenju Jisraela. U ono vrijeme istraživao je temeljito stanje Jevreja u Erec Jisraelu. Iz svega je toga izveo zaključak da razgranata propaganda može da donese uspjeha i da ostvari težnje.

Godine 5612 (1852) započe ovaj svoj rad.

Najprije ode u Berlin, glavni grad Pruske. Tamo je bio jak asimilatorski pokret, ali na svoju sreću sretne rabina i propovjednika, dra. Jehiela Mihala Sachsa, koji je u svoje vrijeme bio jedan od najboljih naučenjaka i propovjednika, a cijelim srcem volio je svoj narod i njegovu kulturu. Ovaj primi lijepo Alkalaja i potpuno ga shvati. On koji se bavio pozicijom španskih hahama, razumio je i sefardskog rabija. U njegovim je očima rabi Alkalaj bio »svestrano nabražen, čovjek koji promatra i razmišlja, čovjek bistre misli i jasnoga pogleda, vrijedan da mu se pokloni velika pažnja«. Rabi Sachs potpomagao ga je svojim preporukama i utro mu put do drugih jevrejskih velikana u Berlinu.

U Leipzigu mu je pravnik, profesor dr. Julius Fürst, pokazao napisani i potvrđeni ugovor s parobrodarskim društvom na Sredozemnom Moru, da će prevoziti putnike u Erec Jisrael za trećinu cijene. Obuze ga bezgranična radost.

Videći rabi Alkalaj da je uspio početak njegova putovanja, odluči da produži put u Englesku; jer mu je srce govorilo da će Engleska u budućnosti pomagati ideju povratka Jevreja u vlastitu zemlju. Nije se odmarao ni mirovao dok nije te godine došao u London. Jer »je u njemu gorio plamen Gospodnji«, buktila iskra božanskoga plamena. Ostavio je svoju djecu i pošao u Englesku. Tamo naiđe na shvaćanje uvaženih ljudi i osnova pod imenom »Š l o m J e r u š a l a j i m« (»Mir Jerusolima«) sveto društvo s ciljem da se stara za Zemlju i da je nadzire.

Ovo nam je putovanje sam opisao: »Godine 5612 (1852) bio sam u glavnom gradu Londonu, osnovao društvo za naseljavanje Erec i prozvao ga imenom

»Šlom Jerušalajim«. Društvo je iz dana u dan brojčano raslo dolaskom Jevreja koji nisu Jevreji; a kada sam odande oputovao odriješio se svežanj i raspao u ništa.« On je vodio razgovore o ideji jevrejskog preporoda s engleskim lordovima. Jedan mu reče: »Znali smo da su Jevreji bogati i mudri; zato imadu kod nas do mile volje vjeresije.« Drugi mu reče: »Austral-sko se zlato, u ovo doba, otkrilo radi Jevreja.« A treći će opet: »U našoj je riznici velika ostavština jednog odličnika što ju je ostavio za prognanike; kad će početi da se vraćaju, daćemo im posvećeno blago netaknuto.« »U ono sam doba čuo još slične dobre riječi i utjehe.«

U Engleskoj je izdao i brošuru »Me v a s e r t o v« (»Dobar vjesnik«) u godini "וּכְרַחֲמִים גְּדוּלִים אֶקְבָּצֶךָ" (=612 tj. god. 5612 [1852]; »i velikim ću te milosrdem da sakupim«). Tu je dana suština njegove ranije knjige »Kol kore«. Brošura je prevedena na engleski i uvezana zajedno s hebrejskim originalom.

Godine 5617 (1857) propaganda se razgranjuje, postaje sve veća i osvaja mnoge. U toj je godini, u knjizi »G o r a l l a - A d o n a j« (»Božja sudbina«) jasno rastumačio svoj program. Ova se knjiga smatra klasičnim djelom. Pisana je dobrim ukusom i shvaćanjem. Sumnje su prestale da toliko muče dušu. Sve je jasno i bistro. Stoga je ova knjiga doživjela mnoga izdanja i postala najpopularnijom od svih njegovih knjiga.

Godinu dana iza prvog osjetila se potreba za drugim izdanjem. U toj je knjizi pošao opet svojim putem da gleda patnje naroda, naroda bogatog bogovima i mukama. Po svim mjestima budi on duhove, govori, tumači i pokazuje put k oslobođenju. Jednostavnim i jasnim jezikom osvaja svakoga. U njemu su mase čule novi zvuk, kucaj milostivog i dobrog srca.

God. 5619 (1859) bio je u Amsterdamu. Tu je izdao, radi primjećениh nedostataka i zbog potražnje čitalačkih masa, pomenutu knjigu po drugi puta. Za vrijeme svoje propagande putovao je još mnogo i

razgovarao s mnogim velikanima jevrejstva, u svakom mjestu: u Berlinu, Beču, Breslau, Leipzigu, Parizu, Londonu.

A s kim se je posavjetovao i razgovarao? S Montefioreom, s Adolfom Crémieuxom, sa Charles Netterom, s kućom Rothschild, s Albertom Cohenom i još s drugima — sa svima je ovima bio u pismenoj vezi i imao s njima mnoge dogovore. Svima je razjašnjavao i tumačio veličinu njihove zadaće za narodni preporod. U ideji preporoda vidi on čitavo otkrovenje. U ideji oslobođenja skriven je njegov životni cilj.

Svima on veli: »Odajte Adonaju, vašem Bogu, poštovanje, i nemojte da zapriječite spas Jisraela. Moja je kuća razorena, a vi trčite svaki u svoju kuću.« Jevrejski su mu velikani na zapadu dali preporučna pisma u kojima preporučuju »ovog odličnog rabija koji razumije i shvaća duh m a s a.«

Šesta glava

»KOL JISRAEL HAVERIM«

(»Alliance israélite universelle«)

U vrijeme kad su se po prvi puta u Jisraelu iskristalizovale težnje za asimilacijom, pojavilo se kao ustuk tome i prvo svitanje narodnog osjećanja, htijenje za održanjem naroda i spoznaja u vječnost narodnog jedinstva.

Godine 5620 (1860) osnovano je u Francuskoj društvo »Kol Jisrael haverim« (»Alliance israélite universelle«), s određenim ciljem da priskoči u pomoć orijentalnim Jevrejima. Neposredni povod tome bio je događaj u Damasku. On je obratio pažnju na sudbinu orijentalnih Jevreja koji su bili u nuždi i nevolji. Ali je jasno da se uopće, u dubini srdaca, osjetila potreba za zajedničkim narodnim radom koji će sjediniti sve

dijelove naroda i težiti za općim nacionalnim ciljem. Katkada je ta težnja, koja je bila skrivena u njihovim srcima, našla snažni izraz u riječima vodâ novoga društva. Ali je rabi Alkalaj, stojeći spreman na svom položaju, promotrivši što se događa i čuje u kući Jisraelovoj, shvatio znakove vremena i dobro prepoznao osjećaje srdaca. Prožet idejom preporoda svog naroda, bio je sklon da se nada i vjeruje da su vođe novoga društva u svemu istoga mišljenja kao i on sam. U to vrijeme piše: »Moje srce kliče Bogu, jer su se moje riječi obistinile. To veliko Božje djelo, taj spas koji su izvršili naša gospoda spasitelji probudio je ljubav u srcu svih Jevreja, pa je Bog dao novo srce i novi duh. Osvijestite se prognanici na sjeveru, Evropljani; i počeli su se baviti naseljavanjem Erec Jisraela osnivajući kolonije, naseljujući ratare i vinogradare i skupljajući malo pomalo naš razasuti narod; to je bilo oslobođenje iz zaboravi. U osnivanju društva »Kol Jisrael haverim« vidi on prvence oslobođenja. Društvo će postati »velika skupština, a iz njega će izaći »Mašijah ben Josef«, neka je na spas Jisraelu.

Oduševljeno razglasuje: »Danas se obistinilo proroštvo proroka Hošeje: *I skupiće se zajedno sinovi Jehude i sinovi Jisraela i postaviće nad sobom jednog glavara i poči iz zemlje.* To znači: sakupiće se sinovi Jisraela u jedno udruženje »Kol Jisrael haverim« i postaviće nad sobom glavara (pretsjednika). Ovo će sveto društvo nadgledavati poslove općenitosti, a prvi će njegov uspjeh biti naseljavanje Erec Jisraela, jer naseljavanje znači opći povratak, a uspjeh društva spas je zajednice.«

Ali on je bio jedini koji je došao pred njih s potpuno jasnim i praktičnim političkim programom. Jer, po njegovom mišljenju, društvo nema uzvišenije zadaće od ostvarenja ideje o naseljavanju Erec Jisraela i brige za jišuv u zemlji otaca. Društvo »Kol Jisrael haverim« dužno je da ispuni težnje jevrejske zajednice, jer se one izražavaju u historijskoj povezanosti s domovinom. Ono se mora »ukorijeniti u zemaljskom Je-

rusolimu, i donijeti ploda u nebeskom Jerusolimu.« On šalje pisma i ugovara sastanke. Polako donosi ta propaganda plodove. Njegove riječi pomalo nailaze na razumijevanje.

Od godine 5625 (1865) naročito, počinje se to društvo zanimati idejom da se naseli Erec Jisrael. Naseljavanje u Svetoj zemlji postaje jedna od glavnih tačaka u programu društva. Stvara se posve novi odnos između ovoga društva i društva za naseljavanje Erec Jisraela. Srušio se zid koji je dijelio njihove ciljeve. Nestadoše predrasude, nađe se zajednički put i međusobno razumijevanje.

Usred ljeta godine 5628 (1868) ode Charles Netter, član društvenog odbora »Alliance israélite universelle«, u Erec Jisrael da promatra i vidi šta se u zemlji događa. Pošto je dobro razmotrio položaj jevrejskih stanovnika, dođe na misao da treba podići školu koja će osposobiti za zemljoradnike djecu rođenu u zemlji, isprobati ih u tom radu i priviknuti na prirodan život. Godine 5629 (1869) odlučise vođe »Alijanse« da osnuju »zemljoradničku školu za jevrejsku djecu.«*

Ali su se mnogi, usprkos svoj njegovoj važnosti, razočarali u tom zaključku. Nadali su se da će u tom društvu vidjeti »osloboditelja i spasitelja.« Koliko su vremena čekali tu odluku koja ih je trebala da zadovolji! Mislili su da će to društvo odlučiti da otkupi velike površine zemljišta i da na njima naseli sve one koji teže da se udomaće u Erec Jisraelu i da se prebranjaju od zemljoradnje. Sada vidješe da se društvo zadovoljava s malim, osnivanjem neke škole što, u nikojem slučaju, ne iznosi više od jednog postotka goremog rada koji se mora da izvrši, ako generacija hoće svoje oslobođenje.

I sam je rabi Alkalaj očajavao u tom času. Zar su to velika djela na polju preporoda koja je on toli-

* Vidi svesku »Mikve Jisrael« od Šaloma Hilelsa u biblioteci »Lanoar«.

ko isticao? Zar je takvu malenkost očekivao i za nju molio?

Pošalje plačljivo pismo vođama društva i pretsjedniku Adolfu Crémieuxu. Započe pomirljivim riječima, a završi sa svojim programom. Između redaka može da se čita suzdržljivost i oštri protest protiv sitničavosti, protiv uzaludnog trošenja energije za djela siromašna sadržajem i poletom. Ne smiju da se ostave po strani velika djela kako bismo mogli da se pozabavimo neznatnim stvarima. Ko se bavi sitnicama neće nikada postići drugo do sitnica. Putem kojim hoće čovjek da ide, onim ga i vode. U času dok društvo ima pred sobom tako široko polje rada — ono se zadovoljava osnivanjem škole. Njegova je dužnost da kupi, pod narodnu svojinu, velike površine zemljišta koja će služiti kao utočište jevrejskim masama. Divovsko se djelo, kao što je oslobođenje zemlje (geulat haarec), ne može da izvrši sitnim parama. Njihova je dužnost da u cilju naseljavanja osnuju veliko dioničko društvo. S dioničkom glavnicom otkupiće se velike zemljišne površine. Program se mora upraviti k cilju. Polet, volja i smjer rada moraju biti snažni kod svakog narodnog pothvata. Inače društvo nema pravo opstanka i njegova djela nemaju nikakve vrijednosti. Iako namjere društva zadovoljavaju, ne zadovoljavaju njegova djela. I rad društva u galutu on omalovažuje. Da ne rekne: moja mi je snaga u galutu stvorila tu moć, moje je pravo opstanka osigurano. Ali ipak, sve što je učinjeno u galutu stvoreno je za potrebe časa, a za generacije ništa i nikako. Ne valja se ograničiti na djela koja nisu trajne vrijednosti. Naše se malo sve-tište mora baš dovršiti u historijskoj zemlji otaca, jer od nje upravo zavisi narodna budućnost.

Ovo je pismo ispunilo vjerno svoju zadaću. Vođe su se društva oduševili čitajući pismo koje je bilo napisano inteligentno i iskreno.

Charles Netter javi rabi Alkalaju da se njegovom pismu posvetila naročita pažnja. Uskoro će društvo poduzeti veća i važnija djela u Erec Jisraelu.

Crémieux mu obeća da »se neće smiriti ni uspokojiti za ljubav Svetoj zemlji.«

Ovo objašnjenje osokoli Jehudu Haja. I govor društvenog pretsjednika, Adolfa Crémieuxa, na devetoj skupštini, prvoga adara 5630 (1870), ohrabri ga i pojača u njemu vjeru u istinitost obećanja.

Ovaj uzbudljiv govor himna je Cijonu:

»Na godinu slobodni u Jerusolimu, u Erec Jisraelu! Jerusolim je grad Jevreja, vječni grad, grad Boga, jednog jedinog Boga! U imenu *Jerusolim* sažeto je naše sveto vjerovanje! Jerusolim to je sveta i uzvišena ideja čijom snagom svi postali sinovi jednoga oca. Jevrejsko bratstvo jest opće bratstvo. U njemu je naše izvanredno jedinstvo.«

A iza tog obećanja — potrebno je da se pomogne, da se podupru djela.

Riječju i perom opet počinje da dokazuje važnost takvoga društva. Primjerima iz Biblije, koji su ponovljeni u Midrašu i po treći put izrečeni u Talmudu, dokazuje on da će svjetlost oslobođenja granuti iz gal-ske zemlje, Francuske. Nisu uzalud tolike nade. Narodna je volja radila brzim tempom. Tada su nade stajale pred različitim mogućnostima ostvarenja.

I opet ga je nada prevarila. Nutarnjih teškoća doduše nestade, ali nastale su teške zapreke izvana. Iznenada su se pojavili znaci bliskoga rata između Francuske i Njemačke. Ljude je svladala ratna psihoza i onemogućila konstruktivno stvaranje.

»Alijansa« povezana s Francuskom, bila je povučena u taj val i prisiljena da prekine cijelo svoje djelovanje. Ovo je vrijeme naročito zauzelo pretsjednika društva, Crémieuxa, koji je imao velikih dužnosti u vladi.

Skoro je punu godinu dana bio prekinut svaki rad. A odluke da se osnuju naselja u Erec Jisraelu — ko se nje sjećao?

Rabi Alkalaj razočarao se posvema. Prestao je da se uzda u velikane. Potražio je nove puteve djelovanja.

Sedma glava

U EREC JISRAELU

5631 (1871)

Minuo je već skoro čitav vijek jednog pokoljenja otkako je rabi Alkalaj počeo da propovijeda preporod naroda i izgradnju Erec, i još uvijek nije doživio uspjeh svog rada. Desetke se godina bavio propagandom, pisanjem brošura i knjiga, nasmažući sredstva za njihovo štampanje, bilo to s dopuštanjem cenzure ili bez njenog ovlaštenja. Svu je svoju baštinu i svu zaštedu izdao na brojna putovanja po gradovima Evrope, a kola se nisu pomakla s mjesta. Iako su na početku godine 5631 (1871) istomišljenici rabi Alkalaja, rabini Cvi Kalischer i Eljahu Gutmacher, počeli iznova organizovati pokret pod imenom »Jišuv Erec Jisrael« (»Naseljavanje E. J.«), rabi Alkalaj nije ni u tome našao zadovoljstva. Oni izaslaše »gabaim« (inkasante) u čitavu dijasporu Jisraela, da sakupljaju novac za oslobođenje Zemlje. Namjera je bila dobra, ali je bilo i jasno da se ovim načinom neće naći konačno rješenje, jer je za narodno djelo potrebno opće buđenje i jaka, snažna volja. Ne dostaju mala sredstva koja se mogu na taj način da sakupe. I kada se rabi Alkalaj razočarao u radenicima i radu u galutu, podiže svoje oči vrhovima gora Erec Jisraela. Ako dijaspora ne dođe do moćne odluke, mora se pokušati nešto s jišuvom u Zemlji. Ovaj je, već prema svojoj prirodi, pionir koji ide pred taborom. Svako ko se u onim danima naselio u Zemlji pokazao je izvjesnu duhovnu snagu. Potpuna odanost jevrejskog jišuva, u zemlji otaca, ideji političkog preporoda, može da oduševi jevrejska srca u galutu. Ono što je bilo rabinu nedokučivo u malom gradiću Srbije, neće se uskratiti velikim rabinima Erec Jisraela. Glas će se jevrejskog jišuva čuti nadaleko. Ako se jišuv u Zemlji zauzme za ideju preporoda, onda će ona svojom snagom privući moćnike.

Ovako razmišljajući odlučio je rabi Alkalaj pod stare dane da krene na put. Bio je već 73 godine i kroz to bolećiv i slab. U pismu od sivana 5631 (1871), lijepo je opisao to svoje prvo putovanje u Erec Jisrael, prvo, otkada se u mladosti svojoj odanle selio.

... »Došao sam u Svetu zemlju pod stare dane; putovanje i plovidba morem i rijekama izglodali su mi kosti do moždine.«

»24 ijara dođoh u Carigrad. Nisam se odmarao od putovanja nego odoh državnom velikom rabinu, našem požrtvovnom učitelju, rabi Jakiru Geron efendiji. Nisam mogao govoriti s njim još istoga dana, jer je bio na sudu. Sutradan sastadoh se s njim i upustih se u razgovor: „Nisam poput izaslanika koji idu da malo pomalo sakupljaju. Ukažite mi pomoć, u korist zajednice i naseljavanja naše očevine kada vas ustrebam.“

Veseo i radostan odvratio je rabi Jakov Geron efendija: „Pođite, gospodine, vašim putem, i kada budete trebali moju pomoć, javite mi, a ja ću Vam se cijelim srcem odazvati.“

»27 ijara otputovao sam u Jafu i došao u luku 7 sivana, na svetu subotu u jutro; — rabi Jehuda Halevi primio me u svoju kuću.

»18 sivana sam uranio i otišao da posjetim školu g. Nettera u »Mikve Jisrael«, na svoju radost i na radost svakog vjernog rodoljuba. Oči su mi zasvijetlile gledajući, a grudi stale su da mi se nadimaju. Kada me je iz pisama upoznao, moje su mu se riječi sviđale. Zabavio se sa mnom tri puna sata. A sve što sam s njim govorio, zapisivao je u knjigu da pošalje velikoj skupštini. Zamolio me da se ne požurim s odlaskom u Jerusolim i da dođem sutradan da ručam zajedno s njim, jer je još željan da me čuje. 9 sivana poslao mi je svoja kola i konje, pa sam otišao u društvu i u pratnji rabi Jehude Halevijsa. Tu smo jeli s njim, na moju radost, od plodina Zemlje. I blagoslovio sam Zemlju i sve njene plodove, radost srca

mog. Zatim mi je iskazao časti i pokazao svoju ljubav prema mom radu, jer ga on smatra pravim i jer obojica imamo jedan te isti cilj.

»Na večer onoga dana otputovah u Jerusolimu. Pošto nisam našao kola u kojima bih putovao mirno i ugodno, nisam u žurbi oklijevao da zajašem na margarca i da krenem; to mi je tako rasklimalo kosti, da sam nedjelju dana bolovao u Jerusolimu. Ove su me nedjelje posjetili skoro svi hahami jerusolimski i svi odličnici, ljubezno i bratski. Stanovao sam kod jednog svog rođaka. Ali mi odbornici nisu dali da ostanem u kući ovoga rođaka više od nedjelju dana, nego su me molili da se preselim u jednu općinsku kuću. Tu su mi pripremili posebnu sobu, gdje će moći sa mnom da govore i da se sastaju. Te sam nedjelje išao da posjetim rabine i hahame, da ih pozdravim blagoslovom povratka u Cijon, da im govorim i pokušam djelovanje svoje, da dođem k cilju, k željenom cilju sve naše braće u galutu.

»Neću da zatajim da sam velikim počastima bio primljen od sefardskih rabina i od rabina naše drage braće Aškenaza i zapadnjaka. Gdjegod sam došao, očekivali su željno moje riječi i primali ih s velikom ljubavi i prijateljski. Svi su mi se radovali izrazujući dobrodošlicu Jerusolima. Ali ja nisam postao poznat u Jerusolimu, i nisam se žurio da iznesem u javnost sve svoje misli. Čekao sam da časopisi rasvijetle, obznane i razglase svrhu mog putovanja.

»Tada tek začudio sam se čudom onome što opazih, i zaridah nad jadom. Rastužila mi se duša nad svakim siromahom. Po cijeli su mi dan stale dolaziti kući delegacije. Išao sam smrknut gledajući nevolju. Ah! Ko će da se ogluši pred krikom jadnika. I ko će da zanijemi i da ih ne umiri i ne utješi? Ah! Vapaji koji mi u uši prodiru! Čuo sam krikove u sav glas: „Spasi nas, gospodine, ubrzaj tvoje djelo na čast Gospoda! Ne šuti, jer je klonula snaga nevoljnika. Ah! lica su nam zapaljena od plača, pocrnjela od gladi koja gori. Zašto da umiremo pred tvojim očima? Daj

»jmena da živimo i ne umremo. A mi i naše porodice obrađivaćemo zemlju svim svojim srcem i svom svojom snagom. (Jao! Što će odgovoriti na sudnji dan oni koji se oglušuju pred jaukom bijednika i oni koje je nadvladalo samoljublje, a trebali bi da pomognu osnivanje kolonija, ali ostaju gluhi.)

»Koža mi se naježi i sav se zgrčih kad začuh njihov jauk. Prizor me zbuni. Pokušao sam da ih tješim riječima, ali oni ne primaju isprazne utjehe. Još viču i zaklinju: „Spasi!“ Stoga svakoga dana tugujem i gorko plačem s njima. I kada mi proteku suze, odlane mi nešto veliki bol. Stoga sam u sebi čvrsto odlučio da se posvetim isključivo naseljavanju Erec Jisraela: — ali stvar je zasada teška«... .

U Jerusolimu je dobro promotrio stanje i došao do smjeloga zaključka: »Mora se osnovati opće društvo za naseljavanje Erec Jisraela. Njegova centrala mora biti baš u Erec Jisraelu, u mjestu rada, a filijale i uprave neka su izvan Zemlje, svugdje gdje ima Jevreja.«

Ali za ovo je potrebno prethodno razjašnjenje.

Sazvao je javno sve općine i govorio im u korist Erec Jisraela i njegovog naseljavanja. Govorio je s oduševljenjem i patosom, jer je upoznao prilike Erec Jisraela. Prikaza slušačima patnje naroda koji trpi gdjegod se nalazio. Pokazao im je da je izgradnja Zemlje »vrata nade« (petah-tikva) za spas Jisraela. Njegovi su govori ostavili vrlo duboki dojam na slušate. Riječi su djelovale. Na svoju je braću, Sefarde, odmah uticao, samo mu je propagandni rad među Aškenazima bio težak; ali tu se ne govori o prostim ljudima iz mase. Ovi su ga primili s oduševljenjem i odobravanjem. Teško mu je bilo razjašnjavanje s rabanima i ljudima od uticaja.

O razvitku stvari u samom početku govori nam u pomenutom pismu:

»22 sivana otišao sam vrhovnom rabiju, prvom u Cijonu, a 23 sivana opet. Pošto smo, zajedno s odbornicima koji se brinu za dobro naroda, raspravljali

opširno, odgovorili su mi u jedan glas: učinimo sve što je u našoj mogućnosti, ako budu na to pristali i naša braća Aškenazi. Dobro je, rekoh. Odatle sam otišao slavnom aškenaskom rabiju, Meiru Auerbachu, koga su svi nazivali imenom rabi iz Kališa. I pošto mi je već grlo usahlo, reče mi: „Ja neću ni braniti ni raditi, a snaga i vlast su u ruci rabija, prvog u Cijonu.“ Naša braća Aškenazi skupili su se u mojoj kući i molili me da im javim odgovor rabija; i govorili su mi da teže samo za zemljoradnjom. Bdili su dnevno kod svojih vratiju da čuju moje riječi. Ljubav prema Gospodu i Zemlji prožimala ih je kao božanski plamen. Veliko je mnoštvo stajalo pred mojim vratima. Jedni odlaze a drugi dolaze. Pokušali su da govore bijesno i pogrdno protiv svih što ometavaju rad; a ja sam im, kako mi je u naravi, odgovorio blago i lijepo: „Nemojte, braćo moja, sunarodnjaci moji... da se ne čuje... ja sam došao da gradim, a ne da rušim.“ I time su se umirili i zašutili.

»Juče su me posjetili i drugi od naše braće Aškenaza, i obećali mi da će se sutradan sakupiti i započeti da bave tom stvari. Danas je 26 sivan, i evo me gdje sjedim i čekam da me pozovu u skupštinu. Srce se sefardskih hahama raspalilo za osnivanje kolonija i sada čekaju da čuju što misli vrhovni rabi.

»Danas je 27 sivan. Juče nije bilo skupštine, jer je obolio onaj koji je na tome radio. Žalim mnogo za svakim danom koji mi prođe, a da se nije ništa učinilo ili što popravilo. Pored svega toga moja je nada u Gospoda jaka, i u njega mi se uzdaje srce da će se stvar pretvoriti u djelo«...

Rabi Alkalaj je ovu stvar ubrzavao i žurio, jer je imao da se vrati kući na posvećenje novoga hrama u Zemunu, koji je trebalo posvetiti u elulu. Morao je da dovrši mnoge pripreme za to. On koji se njim bavio od početka gradnje, od temelja pa do krova, čeznuo je da vidi i njegovo posvećenje. Za utorak, 22 tamuza, odredi svoj odlazak.

U Jafi su sazvala dva rabina, sijedi Sefard, rabi Jehuda Halevi, i zapadnjak, rabi Šlomo Hazan, potajnu sjednicu. Na ovoj su prisustvovali i glavari općine. Tamo su se tajno dogovorili o pitanjima naseljavanja Erec Jisraela, i o načinu kako da se privede k djelu. Oba su rabina stavili prijedloge i razjasnili pred sakupljenima »uzvišenost stvari i borca za nju.« Svi su jednoglasno bili uz njih i »pristali da prime dužnost, i da rade u korist našega društva.«

15 tamuza skupiše se na sastanak u Jerusolimu Sefardi i Aškenazi iz svih općina.

Govor rabi Alkalaja na tom burnom sastanku bio je uglavnom putokaz za rad.

»Gospodo! Vaša je zadaća da propagujete ideju posvuda, i da ponukate vjernike Jisraela da se pokažu probude osjećaje smilovanja kod moćnika naroda Abrahamovog Boga, kako bi povećali i ojačali naše društvo. Uvjeren sam da ćete uskoro ugledati spas kako Vam dolazi iz ovog dragoga društva uz koje pristaju svi Jevreji inozemstva. Ono što su članovi u Jerusolimu preuzeli da dadu svake godine kao pomoć društvu, služiće kao izdaci za poštu.«

Još je mnogo govorio. Njegov je govor izazvao burnu diskusiju. Samo što su na njegov vatreni odgovor zamukli svi prigovori. Tako je postavljen temelj društvu »Kol Jisrael haverim ljišuv Erec Jisrael« («Opće jevrejsko udruženje za naseljavanje Erec Jisraela») s podružnicama u svim zemljama galuta. U svjetsku centralu u Jerusolimu ušlo je sedam članova, najbolje sile, učeni ljudi i ljudi djela kojima je povjereno voćstvo svih poslova. Pretsjednik je društva bio vrhovni rabi, Meir Fanizil haham-baši, a njegov zamjenik prosvijetljeni rabi, David ben Šimon, glava općine zapadnjaka, i pet doseljenika, slavni učenici hahama i mudraca u Jerusolimu: rabini Nisim Baruh, Salom Moše Haj Gagin, Moše Perc, Šlomo Amzaleg (upravitelj društva) i Rahamim Josef Franko. Od Aškenaza primio se rabi Fišel Hakohen Lapin da bude jedan od društvenih vođa. Odredio se i dan za

sjednicu u »velikoj kući među kućama azila«, u starom gradu.

»I svi koji su k njemu došli pristali su rado da se više ne spominju imena pojedinaca, i da se ne govori više Aškenazi, Sefardi, Poljaci, zapadnjaci i Madžari, nego jevrejska braća.«

Sastavio je još mnoga pisma i proglase na sva istaknuta lica u galutu, na ljude velikoga uticaja i na slavne rabine. Propaganda bila je organizovana i velika.

Sva pisma i okružnice imali su po prilici ovaj sadržaj: »Početak rada društva za naseljavanje Erec Jisraela sastojace će se u tome da se sagradi što više kuća. Iza svakoga sata hoda — jedno selo, kao u Evropi. Naša će braća u galutu doći ili poslati nekoga da im kupi kuću za stanovitu svotu; a ako ne bude dosta kupaca, razdavaće se te kuće na evropskim lutrijama. Rad neće mirovati. Biće posla za sirotinju pri pečenju gline i, za one koji nisu naviknuti na zemljoradnju, pri gradnjama«... »Samo trgovinom, vrijednosnim papirima, akcijama, gradnjom kuća i sl.« izvršice se djelo u svojoj potpunosti. On je molio također mnoge javne radnike u Zemlji i u galutu da izreknu svoje mišljenje o toj »časnoj stvari«. Njihove je odgovore obznanio u jerusalimskom nedjeljnom listu »Havacelet«.

Međutim, desi se da je turska vlada ponudila na prodaju veliki kompleks zemljišta između sela Ramle i Jafe, u blizini poljodjelske škole »Mikve Jisrael« koja je pripadala »Alijansi«.

Tu je vijest javio središnji odbor u Jerusolimu u prvoj okružnici javnim radnicima izvan Zemlje. Ona razigra srca i pobudi ih na djela. Kada je stigla rabiju i cadiku, Elijahu Gutmacheru, potekle su mu suze iz očiju i izmolio je »Šehehejanu«.

Rabi Alkalaj veselio se tome bezgranično. Vjerovao je da će društvo, koje je on osnovao, otkupiti tu površinu.

»Moje je srce čvrsto uvjereno da će članovi svetoga društva u Jerusolimu ispuniti ono što im je dano u dužnost, i da će pisati i natjerati bogataše našega naroda da otkupe ovu dragocjenu baštinu. Ja sam pisao mnogim velikanima, ljudima djela, da osnuju dioničarsko društvo. Koliko će vrijednih stvari postići pomoću dioničarskog društva! Odajte čast Gospodu, vašem Bogu, da ne dođe Zemlja u tuđinske ruke, da se ne pretvori u pustaru kao kad je u vlasti tuđina. Jer, prst je Božji da se vlada odlučila prodati ovo lijepo zemljište kakvog još nije bilo otkada je Jisrael protjeran sa svoje zemlje«...

Dakle — sve je čvrsto i stalno a on mora, zasada, da se vrati, da ode u galut.

I dok su se okrajci neba zarumenili, stajao je starac pred Zidinom plača da se porazgovori s Onim koji je samo progovorio i svijet se stvorio. Otišao je pred popodnevnu molitvu da se šeta i pomoli za uspjeh svojih djela. Prije toga se okupao po zakonu. Slomljenoga srca, utučen i pogrbljen stoji pred starom zidinom. Suze mu teku kao iz izvora, a on je sav — molitva. Pred posljednjim je pokušajem. Učinio je sve što je u njegovoj moći. Nije se skanjivao pred vlastitim naporima. Onaj što stoluje na nebu zna i svjedok je koliki je bio njegov trud, rad decenija na preporodu naroda i njegove zemlje. Pod svoju starost otputova konačno u zemlju otaca. A sada, hoće li Gospod dati da mu uspije put? Nove mu suze naviru iz očiju, i on sav utone u molitvu za svoj narod i za njegovu zemlju.

A noću — evo sna.

U snu: Pojavi mu se prorok Elija osvjetljen božanskim sjajem. Njegove ugodno nasmijane usne podjeljuju mu blagoslov spasa za veliko djelo. Kad nestaje proroka, začu se glas žene kako uzdiše u tihom plaču: Rahela oplakuje svoju djecu koja su izgubljena i uzdišu, jer su protjerana s očeva stola, a među narodima su na porugu i sramotu. I on zaplače u snu. Ali, odjednom se spusti vatreni stup s neba, a na nje-

mu je vatrenim slovima urezano: »i vratiće se djeca u krajine svoje.« Probudio se — bio je san.

Sutradan, putujući u Jafu udubljen u misli, sanjario je cijelim putem.

Kada je tamo stigao, našao je telegram u kući rabi Jehude Halevija, koji mu je poslao rabi Cvi Hirš Kalischer, i u njemu mu javlja da mora odmah da otputuje u Pariz kako bi pomogao slavnom cionističkom guberniku, rabi Natanu Friedlandu, u vrlo uzvišenoj stvari.

»Čuvare, što je rekao?«

Osma glava

U GALUTU

5631—5633 (1871—1873)

Rabi Natan ben Josef Friedland bio je prosvjetitelj, učen u Tori, pobožan, vrlo bogobožan i odličan gubernik. Njegovi su govori oduševljali svakoga. Pod uticajem vođa Društva za naseljavanje Erec Jisraela, rabi Kalischera i njegovih drugova, zagrijavao se za ideju hibata-cijona.* Onda je on potpuno predan toj ideji. Njegovi govori i propovijedi, koji su skupljeni, protkani su pitanjima i teškoćama naroda i njegovim čežnjama za Cijonom. Njegove su knjige od velike vrijednosti za cionistički pokret.

Svojim odličnim guberničkim sposobnostima pomaže on svako cionističko djelovanje. Ispočetka Alijansu, a zatim, Društvo za naseljavanje Erec Jisraela.

Katkada putuje u Pariz, vodi pregovore s mnogim jevrejskim velikanima o stvari hibata-cijona, i razgovara s pretsjednikom društva, Adolfom Crémieuxom.

* hebr. — ljubav k cijonu — pokret koji je bio preteča političkog cionizma

Sve na svoju ruku, a da ga nitko nije poslao. Iz Pariza piše mnoga pisma hoveve-cionistima* u Njemačkoj.

Eto jednog od njegovih najjačih djela, vrijedno da se naročito istakne: Za vrijeme svog boravka u Parizu, već otprije, satavio je memorandum na cara Napoleona III o naseljavanju Erec Jisraela. Rabi Kalischer dodao je memorandumu i nešto svojih primjedaba. Napoleon je pismeno odgovorio, ali se sadržaj pisma nije do danas objavio. On i rabi Kalischer odlučili su da odgovor ostane zapečaćenom tajnom.

Rabi Friedland bio je također posrednik između rabi Kalischera i bogatih Jevreja u Parizu (Rothschilda i drugih) u stvarima koje su se ticale naseljavanja Erec Jisraela. Putovao je poslovno u ime Alijanse. U ovom je njegovom radu bilo vrlo mnogo koristi za međusobno razjašnjavanje i razumijevanje.

Rabi Alkalaj je bio pozvan da se udruži s njim. Radilo se o važnoj stvari od koje je zavisio život mnogih ljudi.

Putovanje u Francusku, pod starost, iscrpilo ga je posvema. Sedmice koje je proboravio u Svetoj zemlji oslabile su mu tijelo. Uništile su ga tako, da mu je nestalo snage. Trebao je mira. Ali kako? On ne raspolaže svojim vremenom da bi mogao tražiti odmora. Tamo ga u Parizu očekuje važan posao za zajednicu, a on da želi mir?

Nije se zadržavao. Dok je još putovao u Budimpeštu — požuri se u Pariz. Pa iako je bio blizu mjesta gdje mu je boravila porodica, nije se svratio u svoj grad. »Tvoj život i život naroda — život naroda jest važniji.«

Kada je došao u Pariz dozna od rabi Friedlanda da svrha tom njegovom putu nije samo naseljavanje Erec Jisraela. Oni imaju tu da učine nešto za Jevreje u Šapcu, u Srbiji, čija je sudbina bila teška i gorka. Njihovim patnjama izgledalo je da nema kraja.

* hebr. — ljubiteljima cijona — hoveve cijon — također cionski pokret pred političkim cionizmom.

Ne može se uopće da opiše muka i nevolja srbijanskih Jevreja u ono vrijeme. Izgoni i progoni bili su na dnevnom redu. Život im je svakoga časa visio o niti. Svako je mogao da dira u njih, jer nisu, tako se činilo, bili ni pod čijom zaštitom.

Mjesto koje je najgora postupalo sa svojim Jevrejima bilo je Šabac. Muke su njegovih stanovnika prelazile svaku mjeru. Gradskog su rabina ubili. Jauk šabačkih Jevreja dopro je do vođa Alijanse. Pretstavnici tog društva odlučili su da isele ove nevoljnike, jer je to bio jedini izlaz. Nastojali su stoga kod turskoga sultana da pristane i dade neko utočište izgnanicima iz Šapca. Sultan pristaje na njihovu molbu. Bio je voljan da im da zemljišta u Turskoj. Ali šabački Jevreji nisu htjeli da izađu iz jednog pa da bi otišli u drugi galut. Tražili su izričito zemljište, polja i vinograde u Erec Jisraelu. Tada će tek pristati da ostave zavičaj.

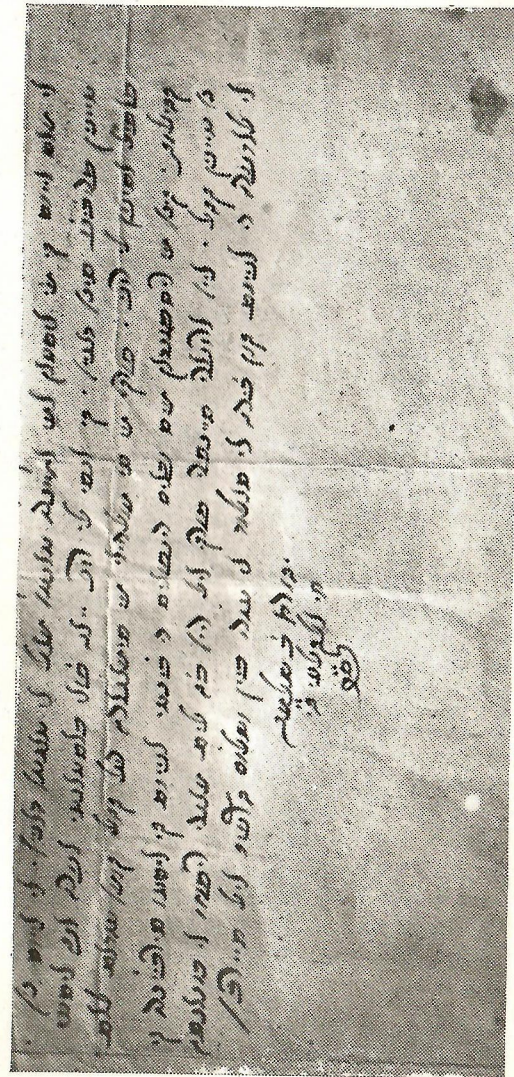
»Mi, naše žene i naša djeca, spremni smo da obrađujemo zemlju i da vršimo sve teške poslove samo u Erec Jisraelu, ali ni na kojem drugom mjestu — pa ni u Turskoj.«

Kad to doču rabi Kalischer, vidje u tome prst Božji. Dade punomoć rabi Friedlandu u Parizu da učini u korist šabačkih Jevreja sve što je u njegovoj moći. Pošto nije sam mogao da to izvrši, zamoli rabi Alkalaja da sarađuje na tom dobrom djelu.

Rabi Alkalaj nije odbio. Svim svojim silama zauze se za stvar. Molio je za »našu jisraelsku braću, šabačke Jevreje koji zapadoše u nevolju.« Dok je tako molio orosile bi mu se oči. Mnogo je molio i postio ne bi li Bog dao uspjeha njegovom putu kojim je išao. Sve je bilo uzalud. Zbog mnogih razloga i smetnja nisu mogli da učine nešto dobra za te ponižene i očajne Jevreje. Pa i Alijansa imala je svoje razloge i motive.

Iza lutanja i mnogih duševnih muka, stupio je nogom na porodični kućni prag.

Kad dođe kući, dočeka ga zla vijest i uzbuni njegov nemirni duh.

Rukopis rabi Jehude Alkalaja

Našao je pismo. Poslano iz svetog Jerusolima, od jednog dobrog prijatelja, ozbiljnog hoveve-cionista. Javlja mu da je zaludu bio sav njegov trud i sva muka koju je pretrpio zbog naseljavanja Erec Jisraela.

Kada je otišao iz Jerusolima stalo se šaputati među ljudima »haluke«.* Najedanput su se promijenili. Počeli su da bune općinu i da šire u javnost lažne glasine.

Naseljavanje Erec Jisraela, govorili su, naškodiće milodarima za Erec Jisrael. Vođe će propagirati za svoj fond i odvратиće srce naroda od davanja za »haluku«. Mnogi će ljudi i njihove porodice umrijeti od gladi. Nije samo to. Zemljoradnja će također odvratiti pozornost Jevreja od Tore i zavešće ih s pravoga puta. »Mikve Jisrael« to dokazuje! Ovi nemaju druge namjere, nego da raskinu zakone Tore i da žive bezbožnim životom u Erec Jisraelu. Ali nije samo to, nego i slijedeće. Nema sigurnosti na putevima. Beduini ugrožavaju život Jevreja i njihov imetak. Radom u Erec Jisraelu neće se moći dovoljno da prehranjuju doseljenici. Zemlja jest golema krš. Jevreji su slabi i nenavikli na tjelesni rad.

Bilo je dosta ovakvih cirkulara i pogrđnih letaka. Slali su ih u cijelu jevrejsku dijasporu, bogatašima u narodu i njegovim velikanima da pokažu na skrivenu opasnost. Mnogo je lažnih pisama bilo potpisano imenima najvećih rabina i najboljih sila u Jerusolimu, da bi potvrdili istinitost tvrdnja.

Optužba je uspjela.

Pod tim udarom stala je da se ruši zgrada koju su počeli da grade. Društvo »Kol Jisrael haverim lejšuv Erec Jisrael« moralo se raspustiti, jer nije imalo nikakve mogućnosti da produži svoje djelovanje. Sefardi su jedan po jedan napustili stvar. Pa i rabi Fišel Hakošen, zastupnik Aškenaza u društvu, morao je da ostavi svoj položaj zbog velikog protivljenja aškenaskih rabina. Ni sijedi rabi Jehuda Alkalaj nije ostao netak-

* haluka je novac koji šalje cijeli galut u Erec Jisrael za siromašne Jevreje da uzmognu nesmetano provesti svoje dane u molenju i učenju Tore.

nut od »zlih jezika«. Razglasilo se u javnosti da mu je jedina namjera bila da se okoristi svetim prinosima. On da je htio da pronevjeri novac što ga je narod prinosiso od svojih sitnih para.

Te su ga vijesti posvema rastužile. Ne boli ga i ne rastužuje se radi vlastite časti ni radi časti očinske kuće, nego radi narodne časti koja je oskrvnjena, i zbog svog rada koji nije donio ploda. Čitavog mu je vijeka sudbina zadavala teške udarce. Živio je siromašnim i patničkim životom. Sav je svoj imetak utrošio na putovanja i na svoje knjige. Pa i svoj porodični život je uništio. Dvije kćeri ostale su mu usidjelice, jer nije imao da im da miraz. Za svoj trud nije dobio ni pare. Sinovi su ga napadali, jer troši svoju snagu za stvar koju niko neće ni da primijeti — i sve je šutke podnosio. Desetke je godina san izbjegavao njegove oči. Svom narodu za ljubav nije mirovao niti se odmarao; dušu mu je svoju dao, putovao je i lutao, lutanja koja vode u smrt — i evo mu plata za djela.

Sjedi pokraj klimavog stola za pisanje, sav drščući i uzbuđen; sijeda mu je glava nagnuta nad papir što pred njim leži. Sastavlja pisma protiv optužaba i kleveta onih što žive od haluke, protiv onih koji uživaju glas časnih ljudi, ali nisu sposobni da proslave i uzveličaju jevrejsko ime i da odadu čast našem narodu, nego govore mnogo i blebeću. »Ovi protivnici, ne samo što nisu učeni, nego uzbuđuju svijet svojom podmuklošću i prevarom. Kao da nema drugih ljudi na svijetu za obrađivanje zemlje osim ljudi iz bet-hamidraša, i kao da nema novaca na svijetu do li novaca haluke.« To su oni koji »su raspirili svađu među jevrejskim velikanima, između onih što hoće naseljavanje Erec Jisraela i između činovnika Jerusolima te vođa Erec Jisraela. Jedna svađa uništava stotinu egzistencija. Jedna svađa odgađa stotinu povrataka. A ova svađa, u bijesu, uništila je jevrejske fondove; raspala se organizacija i napušteno je naseljavanje Erec Jisraela. Jao pokoljenju u čijim se danima tako šta dogodilo!«

Na sve optužbe odgovara oštro i odbija ih jednu za drugom. Zapleo se u žestoku borbu s vođama protivničke stranke i poništio sve njihove iskaze. Ali nije se zadovoljio samim pisanjem. Misti da su, možda, pisma odande uticala na hoveve-cioniste. Pisane riječi ne mogu da obore naziranja koja su se u mnoštvu ukorijenila. Stoga je oputovao po drugi put u velike gradove Evrope. Govorio je na svim govornicama govore o ljubavi prema Cijonu [hibat-Cijon]. U svim je sinagogama, ujutro i naveče, propovijedao vjernim pristalicama Jisraela. Oduševio se starac, sedamdesetipetgodišnjak, poletio je i uzletio visoko prema nebeskim visinama. A narod se uzdigao s njim.

Deveta glava

OPET U EREC JISRAELU

5633—5639 (1873—1878)

Otkad je udahnuo zrak Erec Jisraela, nije više našao duševnog mira na rijeci Kevaru.*

U god. 5633 (1873), u dobi od 75 godina, vratio se u Erec Jisrael. Iza pedesetgodišnje službe ostavlja, konačno, svoju općinu. Preko Beča** putuje u Erec Jisrael.

Iz početka je stanovao u Jafi a poslije u Jerusolimu. Opet je započeo da propagira hibat-Cijon. Među »hahamim« i mladim učenjacima naučavao je i širio svoje ideje o zemljoradnji. Tako je govorio: »Na Vama je da se odreknete mršavoga hljeba. Sladak je san radnika: ne vodi brige za sutra, a ipak njegova sudbina nije kao otpali cvijet.«

* Kevar — sjedište Jevreja u babilonskom sužanjstvu; slikovito — galut, dijaspora.

** Kada je bio u Beču zamoli ga prijatelj kod kojega je otsjeco da mu, na uspomenu, ostavi sliku. To je jedini put što se slikao. Ovu sliku donosimo iza predgovora, na početku ove sveske.

Još jednom rasplamsa se iskra oduševljenja u tog sanjara.

Godine 5635 (1875) osnovano je londonsko društvo »Mazkeret Moše« [»Na spomen Mojsiji«]. Ono je odlučilo da usredotoči svoj rad u Erec Jisraelu. Društvenim zastupnikom u Erec Jisraelu postavljen je književnik i naučenjak, rabi Jehiel Mihal Pines. I on se svojim ostrim perom borio u pobožnom svijetu za ideju naseljavanja Erec Jisraela. Njegovi su članci ostavili snažan dojam ostrinom izražaja i logikom svojom. Slavna je njegova lijepa izreka u »Hamagidu«: »Svaki koji umače pero u tintu da piše protiv Društva za naseljavanje Erec Jisraela, taj je kao da umače pero u čovječju krv. Ne u krv pojedinca, nego u krv cijeloga naroda.«

Rabi Alkalaj je s čežnjom iščekivao dolazak rabi Jehiela Mihala Pinesa u Erec Jisrael. Ali i ta ga je nada prevarila. Pošto su društvena sredstva bila ograničena u svojim mogućnostima, nije se moglo baviti u dovoljnoj mjeri naseljavanjem Erec Jisraela. Ono se ograničilo samo na podizanje gradskih četvrti u Jerusolimu, i ništa više.

Svojih zadnjih pet godina radio je u Erec Jisraelu.

Sjedio je i sanjao, sjedio i razmišljao. Iako je bio slab i star, nije mirovao ni šutio ni dopustio sebi odmor. Još se uvijek borio svojim snagama, »moždinom svojih kostiju«, za svoju ideju, svoju duševnu čežnju. Od nje se nije rastavio do svog posljednjeg časa. Na bolesničkoj postelji čuo je šapat dobre pramajke Rahele: »Suzdrži glas tvoj od plača i oči tvoje od suza, i vratiće se djeca u krajine svoje.«

I tako, vjeran viziji svog duha do posljednjeg dana, umro je na 4 tišrija 5639 (sept. 1878), u starosti od osamdeset godina.

Ali njegova su djela donijela ploda iako on sam nije dočekao da vidi vlastitim očima ostvarenje svog uzvišenog sna. Samo nekoliko mjeseci iza njegove

smrti pet je mladih učenjaka iz Jerusolima, koji su slušali njegovu nauku, ostavilo grad i krenulo na zapad.

Nekoliko kilometara daleko od Jafe kupili su hiljadu dunuma zemljišta, naselili na njemu nekoliko porodica i započeli novo naseljavanje Zemlje.

Iza mnogo vremena naselje se povećalo, poljepšalo i pročulo od jednog kraja svijeta do drugoga.

I iz doline Ahor* nastala »Petah Tikva**«

Majka kolonija.

*

A historija će pričati:

... »Porodica je Herzl stanovala najprije u Suedtima ili u Mađarskoj. Iza zaključnog mira u Požarevcu (1718), kada su sjeverna Srbija i Beograd prešli u austrijsku vlast, prešla je i Herzlova porodica u austrijski Beograd i stupila u rodbinske veze sa španjolskim porodicama koje su tu stanovale još od turskoga vremena.«

»Kada se sjeverna Srbija beogradskim mirovnim ugovorom (1739) oslobodila austrijske vlasti, iselila se i porodica Herzl i nastanila u Zemunu.«

»U revolucionarnoj godini (1848) živio je u Zemunu rabi Jehuda ben Selomo Haj Alkalaj koji je, u svojoj knjizi 'Kol kore', propovijedao jevrejski nacionalizam.«

»Iz te je knjige učio Šimon (Lejb) Jehuda Herzl, djed Teodora.«

»Vrijedno je da se upozori da je rabi Alkalaj vodio veliku propagandu za ideju izgradnje Erec Jisraela, i napisao nekoliko djela prožetih tom idejom. Mnogo iz njegova programa slični ustrojstvu Cionističke organizacije naših dana...«.

* hebr. — Dolina smrti

** hebr. — Vrata nade, ime palestinske kolonije

»Ko zna nije li Teodor u svojoj ranijoj mladosti čuo ovaj san o povratku u Cijon iz ustiju svoga djeda, Jehude Lejba koji je bio učenik rabi Alkalaja; vjerovatno i zato, jer je Teodoru bilo već devetnaest godina kada mu je djed umro...«

»Dakle — pionir političkog cionizma.« To je, u historiji, vječno ime rabi Jehude Alkalaja.

Iza šezdeset i dvije godine* čulo se kako »se orlovska krila dodiruju« nad glavom Teodora Herzla kada je pisao — Jevrejsku državu.«

* Prva knjiga Alkalajeva »Sema Jisrael« izdana je 5594. (1834) — a »Jevrejska država« od Herzla 5656 (1896).

NAPOMENA

Nakon uvoda rabi Binjamina i piščevo predgovora u ovu knjigu zaista jest neprilično, s estetskog gledišta, da se još nešta doda sadržaju ove monografije o Jehudi Haj Alkalaju. Ali, imajući u vidu raspoloženje čitalačke publike kojoj je ovaj prijevod namijenjen, i vodeći računa o činjenici da je Alkalaj dijete naše sredine, uviđamo da bi se predbacilo s pravom, kad se tom prilikom ne bi rekla koja riječ i sa strane jugoslovenskih Jevreja.

Čitajući Gur Arijevog Alkalaja nadamo se da će naši Jevreji zavoljeti ovu ličnost, lik toga starca kako nam ga predučuje jedina njegova fotografija koju donosimo ovdje u reprodukciji. Doduše, imade i među jugoslovenskim Jevrejima pojedinaca koji su ga znali otprije: njegova rodbina*) ili oni koji su ovu monografiju čitali u hebrejskom originalu. Ni iz povijesti cionizma, Böhmove, Sokolovljeve i druge, cionista nije mogao da si stvori pravu predodžbu o značenju Alkalajevu, a da se, u tom pogledu, manjkavost Dubnovljeve opće povijesti naročito ni ne istakne. To se zbog shematizacije u takvim djelima ne može njihovim autorima ni da zamjeri.

Značenje je Gur Arijeve monografije u tome što je prvi puta iznijela neke detalje iz života ovoga znamenitog rabina, i što je popularizovala njegove ideje i djela. Iako su njegove izreke, po citatima Gur Arija.

* Gospoda Rakila Alkalaj, supruga dra Davida Alkalaja, pretsjednika Saveza cionista Jugoslavije, unuka je Jehude Haj Alkalaja.

danas mnogima neshvatljive, a do originalnih tiskopisa, nažalost, nismo mogli da dodemo, biće ipak ovaj dokument Jevreja iz naših krajeva važan prilog za historiju jugoslovenskih Jevreja koja će se u dogledno vrijeme morati da napiše. Neshvatljiv biće mnogima stil i prema tome duhovni svijet Alkalaja. Njegov stil jest *melica*. Tako se u njegovo vrijeme pisalo hebrejski. Nedostatak Gur Arijeve monografije jest u tome što ju je dobrim dijelom, zbog stila djela i povezanosti sa sižeom, sastavio arhaističkim jezikom u koji se mnogi moderni čovjek neće htjeti i neće moći da uživi. O tome morali smo i u ovom prijevodu da vodimo računa. Imade, osim toga, i nekih površnosti. Na primjer, Zemun u Alkalajevo vrijeme nije bio u Srbiji, šabačke događaje Gur Ari tek nabacuje, a ne veli, osim ubistva šabačkog rabina, što su bili razlozi i povod progonu Jevreja, nego se zadovoljava općenitim konstatacijama koje nas, jugoslovenske Jevreje, ne mogu da zadovolje.

Unatoč tih zamjeraka odlučili smo se na izdavanje ove monografije, jer se nadamo da će ona dati poticaja i našoj cionističkoj javnosti da se dublje pozabavi s Alkalajevom ličnosti, njegovim djelom i njegovim vremenom. Ne može se poreći važnost Gur Arijeve monografije i u formi kako je ovdje donosimo. Gur Ari nam je prikazao cionističkog prvoborca, a ako se hoće i cionističkog utopistu, pod vidom opće jevrejske i cionističke historije. On je prvi koji nam je tog prvoborca prikazao pod ovakvim mjerilima, a mi dodajemo, prvoga pobornika cionske ideje u nas čije je djelovanje prekoračilo okvir naše uže, jugoslovensko-jevrejske zajednice. On je svojim životnim djelom dokazao da je, uz Hessa i Kalischera, a dijelom i prije njihovog vremena i nezavisno od njih, pokretač političkog cionizma za čitavo jevrejstvo uopće. Bez njega ne može se ni da zamisli, kroz hibati i hoveve cion, historički razvoj i kontinuitet moderne cionističke ideje i današnjeg političkog cionizma.

Nije na odmet tom prilikom da se ukaže na je-

dan detalj. Rabi Alkalaj nije se žacao da dode u vezu s mnogim ljudima svojega doba, kako bi unapredio i ostvario svoju ideju. U tu je svrhu mnogo putovao po svijetu. Treba pomisliti što je u njegovo vrijeme značilo putovati na sve strane svijeta. Bilo je sigurno neugodnije nego danas. A ipak se on nije skanjivao ni da potroši u te i druge opće narodne svrhe sav svoj imetak, ni da se razbacuje energijom i vremenom. Fanatik ideje. Koliko imade danas među nama ljudi koji bi pod mnogo povoljnijim okolnostima nas mogli tu volju?

Unatoč svega, vrijeme je rabi Alkalaja bilo protiv njega. Rijetki su sretnici koji su se, za sebe lično, rodili u pravi čas. Njegovo vrijeme i pretežiti dio njegovih savremenika nisu ga shvatili. Tek historija, kao i kod mnogih drugih lučonoša ideje, dala mu je pravo.

Ali za nas, danas, rabi Alkalaj jest simbol. Njegov pogled kojim kao da je obuhvatio čitavu vasiljenu i oborio uski vidokrug svojih savremenika, njegova neobična nadarenost da privede u djelo, unatoč svih neuspjeha, ono što je zasnovao, ukoliko njegova organizaciona sposobnost i duboka misaonost, jačaju nas u vjeri da će jugoslovensko jevrejstvo, kad upozna ovim djelcem jednog od svojih najvećih sinova, doći do spoznaje da je i ono zvano, sve i kraj svog razmjerno malenog broja, saradivati na djelu obnove naroda i Zemlje u većoj mjeri nego dosada. Biće ovako svijesno da i ono može da pridonese najbolje svoje sile za ostvarenje cilja što ga je već postavio naš rabi Jehuda Haj Alkalaj.

BIBLIOTEKA »ŽIDOU«

*Od ovog je djela štampano 30 numeriranih primjeraka
u divot izdanju.*

SADRŽAJ

	str.
UVOD od Rabi Binjamina	5
PREDGOVOR	7
I POČETAK (1798-1823)	9
Podrijetlo imena i porodice. — Njegovo djetinjstvo i odgoja. — Osposobljenje. — Mladenačke sanje. — »Haham« zemunske općine. —	
II NJEGOVO VRIJEME (devetnaesti vijek)	11
Svijetla i sjene. — Narodni preporod jevrejstva i drugih naroda. — Jevrejska znanost i jevrejska narodnost. — Progoni i pokolji Jevreja. — Asimilacija. — Događaj u Damasku i njegov učinak na jevrejstvo. —	
III GODINE KRISTALIZOVANJA (1823-1840)	13
Početak kristalizovanja. — God. 1834 počinje njegovo literarno djelovanje. — »Šema Jisrael«. — »Minhat Jehuda«. — Njegovi osjećaji. — Osloboditi znači naseliti zemlju.	
IV NJEGOVE IDEJE	15
Dva gledišta u cionizmu. — Odnos rabi Alkalaja prema njima. — Povratak u Cijon. — Organizacija. — Vođa i njegovi pomoćnici. — Imigracija. — Useljenička skrb. — Izgradnja jišuva. — Oslobođenje zemlje. — Narodni svijeta i Jevreji. — Način oslobođenja. — Narodno jedinstvo. — Različitosti općina. — Hebrejski jezik.	

V	PUTOVANJA (1844-1860)	23
	Sastanak reformnih rabina u Braunschweigu. — Njegova borba s njima. — »Kol kore«. — Njegova putovanja u Berlin, London, Leipzig, Amsterdam itd. — »Goral la-Adonaj«. —	
VI	»KOL JISRAEL HAVERIM« (1860-1871)	27
	Osnivanje društva »Kol Jisrael haverim«. — Ovo društvo i naseljavanje Erec Jasraela. — Odnos rabi Alkalaja prema društvu. — Charles Netter. — Odluka o stvaranju zemljoradničke škole. — Razočaranje i pismo rabi Alkalaja društvu. — Djelovanje pisma na vođe društva. — Njihova nova izjava. — Propaganda u korist društva. —	
VII	U EREC JISRAELU (1871)	32
	Njegov zanimljivi putopis. — Govori u Erec Jisraelu. — Odnos Sefarada i Aškenaza prema njegovim pothvatima. — Opće jevrejsko društvo za naseljavanje Erec Jisraela. — Prijedlog vlade o prodaji zemljišta. — Oproštaj od Erec Jisraela. — San. — Brzjav rabi Kalischera. —	
VIII	U GALUTU (1871-1873)	40
	Rabi Friedland. — Svrha putovanja rabi Alkalaja u Pariz. — Stanje šabačkih Jevreja. — Rascjep u Erec Jisraelu. — Razlozi. — Njegova borba s kleveticima. — Drugo putovanje po evropskim gradovima. —	
IX	OPET U EREC JISRAELU (1873-1878)	45
	Njegove zadnje godine u Erec Jisraelu. — Mazkeret Moše i rabi Jehiel Mihal Pines. — — Zadnji njegovi dani. — Njegovi učenici i Petah Tikva. — Uticaj Alkalaja na dra Herzla i njegovu »Jevrejsku državu«. — Rabi Alkalaj prionir političkoga cionizma.	
	NAPOMENA	49

BIBLIOTEKA »ŽIDOV« ZAGREB

REDOVITA IZDANJA:

- Knjiga 1:* HEINRICH HEINE: Baharaški rabin. Novelistički torzo Din 15.—
- Knjiga 2:* SAMUEL ROMANO: Šelomo ben Gabirol. Književni prikaz najvećega pjesnika-filozofa srednjevjekovne hebrejske literature Din 8.—
- Knjiga 3:* JEHUDA BURLA / AVIGDOR HAMEIRI: Četiri novele iz savremene hebrejske književnosti Din 15.—
- Knjiga 4:* GUR ARI: Rabi Jehuda Haj Alkalaj. Monografija o zemunskom rabinu, preteči cionizma koji je živio u XIX vijeku.

IZVANREDNO IZDANJE:

- Knjiga 1:* Dr VIDOR IMRE: Zsidokérdés zsidoszempontbol (Židovsko pitanje sa židovskog gledišta). Din 15.—